Biblioteca Municipiului Cluj
SALA DE LECTURĂ

Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XI
Nr. 29 (325)
Sîmbătă 20 iulie 1968
8 pagini — 1 leu

Conștiința culturii

Ce aduce nou momentul literar actual în peisajul general al culturii românești ? E întrebarea pe care ne-o punem cu toții ori de cîte ori simțim nevoia unei priviri de ansamblu asupra a ceea ce se petrece astăzi la noi. Numai delimitîndu-te de ceea ce au realizat și reprezentat cei dinaintea ta, numai delimitîndu-te de ceea ce reprezintă alții astăzi, îți poți da seama de propriu-ți rost, de propria contribuție. Un răspuns, cu pretenția de a fi cît de cît complet, nu va putea face abstracție de contextul social în cadrul căruia, alături de alte domenii de activitate spirituală, figurează și cel al scrisului.

Incontestabil, în ultimii ani, întreaga viață intelectuală a țării a cunoscut o reală efervescență. Incontestabil, în ultimii ani, poezia, proza, dramaturgia, critica noastră literară și-au lărgit orizontul tematic și problematic, și-au diversificat preocupările, și-au asigurat un plus de umanitate, au devenit mai „contemporane", — fapt resimțit și în prestigiul crescut de care se bucură acum cartea. După o perioadă de îndelungi căutări, scrisul românesc pare a se fi regăsit pe sine. Niciodată impresia aceasta a unei trainice și tainice legături dintre azi și ieri, dintre noi cei dinaintea noastră, în ceea ce aceștia au autentic viabil, nu a fost atît de persistentă. Literatura trăiește, parcă, mai mult decît oricînd într-o atmosferă de autentic elan, de autentic optimism, de autentică degajare, de autentică înfruntare liberă de opinii.

Dintr-o atare perspectivă se cer înțelese și căutările de ordin estetic ce au loc astăzi și formulele care vin să fie experimentate, și toată această febră a preocupărilor de a face din cuvînt o modalitate cu adevărat eficace de intervenție asupra conștiințelor, asupra fondului uman specific realităților din România, la care își dau concursul scriitorii de toate generațiile.

Analiza obiectivă a stărilor de lucruri și de spirit semnalate impune, fără îndoială, recunoașterea imensului rol ce l-au avut în stimularea creației aprecierile, cu privire la dezvoltarea artei și literaturii din țara noastră, în actuala perioadă, făcute la cel de al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român.

Se împlinesc trei ani de la istoricul eveniment — trei ani în care literatura noastră a realizat un impunător salt înainte. Și acest salt se înscrie tocmai pe linia a ceea ce în documentele Congresului se preconiza deosebit : **„Artei și literaturii le sînt proprii preocuparea pentru continua înnoire și perfecționare creatoare a mijloacelor de exprimare artistică, diversitatea de stiluri ; trebuie înlăturată orice tendință de exclusivism sau rigiditate manifestată în acest domeniu. Esențial este ca fiecare artist, în stilul său propriu, păstrîndu-și individualitatea artistică, să manifeste o înaltă responsabilitate pentru conținutul operei sale, să urmărească ca ea să-și găsească un drum larg spre mintea și inima poporului".**

Atitudinea creatoare a Congresului al IX-lea al P.C.R., în înțelegerea și îndrumarea dezvoltării literaturii și artei românești a constat, fără îndoială, printre altele, în preconizarea unui permanent efort de a prelua, dezvolta, îmbogăți și duce mai departe, pe noi culmi, ceea ce a fost realizat, cu adevărat valoros, în trecutul culturii românești. Atitudinea creatoare a Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român a constat, fără îndoială, și în recunoașterea caracterului mereu novator al literaturii, în funcție de specificul și sarcinile ei, în încrederea în viitorul unei arte și a unei literaturi eliberată de orice prejudecăți.

În documentele celui de al IX-lea Congres al P.C.R. s-a insistat cu deosebire asupra relației complexe dintre moștenirea culturală a trecutului și dezvoltarea fenomenului literar și artistic contemporan. La Congres s-a subliniat, pe bună dreptate, că dezvoltarea literaturii și artei noastre contemporane nu este posibilă fără o înțelegere a moștenirii literare, că experimentul, inovația pot fi înțelese numai în raport cu sarcinile actuale ale literaturii și artei. Tocmai în acest sens literatura tînără se impune astăzi printr-o multitudine de prezențe, printr-o multitudine de luorări menite, fără îndoială, a contribui la dezvoltarea și definirea acelui climat de efervescență creatoare caracteristică momentului actual.

Gheorghe ACHIȚEI

ÎN ACEST NUMĂR

SADOVEANU — MEREU CONTEMPORAN
de Nicolae Manolescu

CEI MAI TINERI AUTORI — poezie și proză

HEIDEGGER — Clarificări asupra poeziei lui Hölderlin

Actualitatea clasicilor

Ori de cîte ori o literatură se reîntoarce la adevăr și esență, la prototip și autentic, la marea simplitate și claritate, la disciplină creatoare și monumentalitate, ea redescoperă clasicismul, adevăratul clasicism, la izvorul căruia se regenerează, se echilibrează, își regăsește ființa. Oricît de inovatori și avangardiști vom fi, aceste elemente consubstanțiale oricărui act de creație (chiar dacă în proporții infinit variabile) asigură spiritului clasic o eficiență și o recunoaștere „eternă". Fapt de existență și în același timp de conștiință, clasicismul fie că o admitem sau nu — orientează și structurează din interior tot ce este cu adevărat adînc și viabil în creația noastră. Știu bine că nu toți vor primi cu ușurință o astfel de concluzie. Dar să ne oprim puțin în fața cîtorva adevăruri.

Conștiința clasicilor înseamnă, mai presus de orice, conștiința unei permanențe. Ori de cîte ori saturați de cotidian, efemer, anecdotic, episodic, dorim să fugim spre substanță, să revenim la esențial, să ne ridicăm în lumea adevăratelor valori, alungînd din noi și din jurul nostru flecăreala, superficialitatea, odioasa formă goală, reflexul „clasic" a intervenit, și-a făcut apariția. Sînt clipe hotărîtoare în existența fiecăruia dintre noi cînd simțim nevoia acută să fim profunzi, într-adevăr serioși cu noi înșine, cu viața, cu aria, cu patria, cu umanitatea întreagă. Atunci am devenit „clasici", fie că ne spunem sau nu pe nume. Clasicism înseamnă maturitate și clarviziune, gravitate elementară nezgomotoasă, un fel de împietrire superioară în noi înșine, reculeși și consolidați pe fundamente. Cine ridică din umeri sau ironizează aceste apeluri profunde ale conștiinței, va fi fiind un ins poate inteligent. Chiar spiritual. Creator și om adînc niciodată.

Conștiința clasicilor mai vrea să spună integrare conștientă, organică și organizată într-o tradiție deschisă, neosificată, necoplești tă de dogme moarte. Permanența presupune continuitate, spirit în desfășurare, un dinamism care vine din străfunduri, iese cu putere la suprafață, trăiește pînă la incandescență momentul actual, pentru a se transmite în plin elan clipei viitoare. Unii dintre noi nu înțeleg bine această erupție nestinsă, care fără îndoială arde în noi, dar care vine de undeva și de dincolo de noi. Aparținem unei vechi culturi, unei albii spirituale, în interiorul căreia toate creațiile și invențiile noastre vin să se depună sub formă de aluviuni, să se sedimenteze. Clasicismul înțelege tradiția ca o creștere vitală, ca o potențialitate, ca o virtualitate creatoare larg receptivă, în permanentă dezvoltare și nuanțare. El nu numai că nu împiedică „revoluția", dar într-un fel o și provoacă, o și stimulează. Căci principiul clasic etern simte periodic nevoia, aș spune, să se nege, să se submineze pe sine, pentru ca astfel să-și verifice tăria. Și această contradicție în tensiune adaugă prototipului clasic nuanțe și variante noi în serie infinită. Prin colaborare și elaborare continuă, cele mai „îndrăznețe" inovații devin nu numai tolerabile, recuperabile, dar și direct necesare, efectiv creatoare, chiar dacă uneori altfel decum își imaginează.

În această revistă Ion Alexandru preconiza cu justețe în Jurnal de poet, un „echilibru clasic pentru a scrie opere moderne". Condiție, aș spune, a oricărei adevărate opere de artă, întrucît nici o structură literară, oricît de liberă și „deschisă" ar fi, nu se poate constitui în afara unei «minime formule de echilibru interior, funcțional și „tradițional"». Nu știm totdeauna în mod limpede locul nostru exact într-o serie spirituală. Dar că adevăratul scriitor asimilează și duce mai departe un fond anterior, pe care-l transfigurează în actul creației, operă în același timp de continuitate și de originalitate, faptul este verificat de întreaga istorie literară.

În sfîrșit, conștiința clasicilor transmite scriitorilor actuali, moderni, conștiința și ambiția creației durabile, rezistente la eroziunea timpului. Este un punct capital, pe care l-am propune, noi toți care gîndim astfel, în special autorilor tineri și foarte tineri. Literatura română, prin tot ce a dat ea adevăratei arte literare, îi invită, le cere chiar, să se ridice la conștiința și exigența clasicilor, să tindă să devină într-un cuvînt „clasici". Nu, încă o dată spus, în sensul trambalabil compromis, prăfuit, al cuvîntului, ci al operei solide, bine construite, bine finisate, care încearcă să învingă uitarea și crizele istoriei. Așa cum nici o construcție monumentală, baraj sau furnal, a societății noastre nu este ridicată la întîmplare, în scopuri efemere, în pură improvizație, tot astfel nici cărțile noastre nu pot fi concepute în spirit haotic, jurnalistic, indiferente la durată și viabilitate. A scrie numai pentru o zi, a nu tinde foarte simplu și foarte grav spus, la „posteritate", mi se pare un nonsens, un act, nu numai anticlasic, dar și direct antiliterar.

Oricît de prezente și actuale vor fi operele noastre — și ele trebuie să fie actuale, să intereseze și să exprime pe cititorul zilelor noastre — ele nu pot fi destinate neantului, sortite dispariției totale. A scrie numai pentru a arunca la coș, a doua zi, întreaga noastră producție, mi se pare absurd, grotesc, profund irațional. Știu bine că posteritatea, extrem de severă, reține ceea ce vrea ea, nu ceea ce dorim noi. Dar pentru a crea cu adevărat, avem nevoie de o forță propulsoare, de această educație a dimensiunii și perspectivei istorice, dacă vreți de acest „mit" adînc stimulator, singurul care incită la mari fapte. Numai cine încearcă ascensiunile temerare are „șansa" marilor victorii. Cine scrie la întîmplare, blazat, copleșit de sentimentul zădărniciei și al neantului, niciuna. Or, literatura noastră are nevoie de mari oreații, de mari monumente literare, de cît mai mulți și mai mari „clasici", tineri și maturi, nu de scrieri efemere, irosite. Este greu, foarte greu de imaginat că scriitorul de vocație se resemnează ușor la ideea că mîine opera sa nu va mai interesa pe nimeni, că nu va mai fi citită, că numele și scrisul său vor fi înghițite de golul uitării indiferente.

Scriitori tineri ! Nu aruncați în vînt talentul și arta voastră. Nimic nu este mai amar și mai copleșitor decît sentimentul risipirii și al ratării.

Adrian MARINO

CRONICA LITERARĂ

ion gheorghe

„VINE IARBA"

Dacă ne amintim că Ion Gheorghe a debutat cu un roman în versuri, evoluția sa, prin *Zoosophia* și *Vine iarba*, este de-a dreptul nesperată. De la o specie impropriu lirismului el a trecut, extremist, la experimentarea unor formule poetice de extracție modernă. *Zoosophia* încerca un joc de verbalități pure, punctul de plecare fiind în folclorul jocurilor de copii, pus în slujba unei mitizări a istoriei naționale pe scheletul unei sumare ideologii politice. Poetul aspira spre crearea unui limbaj, și a unei atmosfere mitice specifice, scop în care s-a documentat evident, adresîndu-se culegerilor de folclor ritual, cărților populare și, foarte probabil, *Istoriei hieroglifice*, de unde a extras un lexic adecvat dar și imaginea unei lumi fascinate de fabuloasa civilizație bizantină. Aspectul programatic este însă de multe ori prea vizibil, iar motivele preluate avînd, ca în *Vasiliscul*, doar o destinație decorativă. Chiar dacă aliajul nu reușește întotdeauna, intențiile sînt remarcabile și probabil că tentativa sa ar fi avut mai mari șanse dacă autorul n-ar fi încercat să concilieze o manieră poetică ce refuză scheletul rațional cu dorința exprimării, tocmai prin ea, a unei ideologii ofensive. Din incompatibila împerechere a ieșit un „monstru" literar din chiar speța de care poetul se ocupă în *Zoosophia* ! Lipsă de tact artistic, nu și de forță creatoare, căci absconzitatea versurilor sale, punctul lor forte, e trădată chiar de autor care oferă „cheii" suficient de limpezi lungilor pasaje ce trebuiau să rămînă enigmatice, de unde se vede că absconzitatea nu este întotdeauna substanțială, necesară, ci formală *Zoosophia* este însă un rateu, doar față de imposibilele pretenții ale autorului care se bizuie pe un atît de ciudat atelaj creator. Ritualitatea unor pasaje, caracterul oracular al unor versuri, suflul de obscură răzmeriță care străbate poemele, liant poetic mai fertil decît lozincile-parafraze pe ici-colo, sînt indicii unei reușite marcate și de eticheta sugestivă de poet bogomilic care i-a fost atribuită.

Nu e greu, chiar în ciuda complicatei recuzite, să recunoaștem în Ion Gheorghe un poet cu vocația de *vates*, de prooroc. Atitudinea e într-adevăr a unui inițiat care prevestește altora, într-un mod sibilinic, primejdiile. *Vine iarba* confirmă chemarea poetului pentru condiția de propovăduitor sectar, „bogomilic", de prooroc al unor adevăruri numai de el știute. Pericolul ar fi aici iarba, ca simbol al elementului rural etern. Ea amenință orașele cu vendeta unui marș inexorabil. Iarba e forța dinamitardă a naturii : „Nu vă jucați niciodată cu iarba, / dacă aș pune un maldăr de fire sălbatice / la temelia celui mai puternic palat / într-o noapte s-ar despica toate turlele / ca un depozit de iarbă de pușcă / atins de o fereastră de fulgere". Poezia lui Ion Gheorghe se dovedește excrescența unui nedecantat cult al ruralității. Poetul nu e patriarhal ca semănătoriștii, nu adoră idilicul sătesc. El se întoarce spre latura obscură a vieții satului, spre zona de ancestralitate și arhaitate, exaltînd forțele magice reminiscente, credința că aici s-ar afla cheia neștiută a lucrurilor. Atitudinea e favorabilă poeziei și din litaniile abrupte ale lui Ion Gheorghe se desfășoară, atunci cînd tezele sînt uitate, o poezie neagră, enigmatică. Nu lipsește însă, întocmai ca la semănătoriști, nostalgia satului natal, regretul ruperii dinmatcă, suferința îndepărtării prin citadinism, ca și a neputinței întoarcerii.

O lume apăsată de o forță nevăzută se chinuie dur în poeziile lui Ion Gheorghe.

Exprimării cu vocabule dure : urlu, piatră, bubuie, latră, moarte, greșeală zmulg, macină, pedeapsă, arde, vină, rupte, ponegrire, pradă, blestem, bătaie, cîrtiță, etc., acumulare de sugestii teratologice, el adaugă versul voit dificultuos, enigmatic, derutant. Autorul intuiește prozaizarea prin tează a poeziei și strecoară teza într-un montaj imagistic de angoasă, practicînd discursul intermitent, în genul suprarealiștilor, prin simularea delirului.

Poetul cultivă atitudinea oraculară, aluzivă, asemenea preoteselor de la Delphi și în *Femei cu pîine* poetul se așează aidoma preoteselor Geei pe trepiedul inspirator : „Cumpăr mere, semințe de flori și porumb. / stău pînă seara cu fruntea peste aburul vegetal : / un trepied de aur se făurește deodată / cu două picioare de barză pe munte ; / al treilea picior nu se mai vede, dar se face din fumul semințelor / gheara lui se aude pipăind piatra abisului ; / vă spun ce războaie veți cîștiga între voi / mănînc la capătul drumului nașterea și pieirea. / pînă seara cînd femeia își întoarce clepsidra / vestită de tunetul ultimei semințe"...

Ca și în *Zoosophia*, implicația tezelor strică ansamblului. Vocația poetului este doar de *vates*, ceea ce înseamnă *prooroc*itor, el se vrea însă mai mult decît atît, un agitator, de unde risipirea misterului emanat de o percepere obscură, stihinică a lumii.

Poezia rezistă mai ales cînd realizează imaginea unui enigmatic teritoriu încoat în noapte, unde se petrec întîmplări bizare. Desfășurarea este adeseori onirică „Vine și stinge luminările de pe izlaz : / la capul cîrtiței nu mai trebuie să ardă nimic, rumegă iarba omizile grase / cai trag de carele cu pămînt galben. / se opresc apoi și li se scutură pielea. // Acolo unde-au stat, vine șerpoaica în călduri, / își seamănă ouăle mucede și le părăsește. / barza le calcă din greșeală cu ghearele, / strivește jumătate din ce a pus femeia de șarpe. / cealaltă jumătate rămîne pulor. // Stinge barza luminările cu pliscul / lîngă crucea broaștei nu trebuie să mai ardă, / țăranul și-a pus coșul cu merindele în piersic, / vine cineva și-i fură mămăliga, / i-o fierbe cu dovleci și-o dă la porci ; / barza caută o săptămînă cărbunii prin pietre, / merge și pune foc pe casa aceluia. / Apoi se-mbolnăvește și ea de iarbă, / își pune pe cap coronițe de salcie, / umblă după cineva în cămașă de noapte : / de dorul lui scoboară pămîntul cu aripile, / i se aude gîiitul peste turla bisericii / și se despică dimineața ca o sutie de trandafir. / Ies cîrduri de fluturi din pieptul berzei ; / fluturi roșii din față și pînă la salcia ultimă / fluturi negri pînă la fabrica de zahăr / galbeni și albaștri pînă la circulanții de ploști" (*Barza*).

Sîntem în plin inexplicabil. Ceea ce se petrece pare a avea o predeterminare, deci o explicație ascunsă, care ne scapă, o justificare care dă dreptul la existență absurdului. În intuirea acestor mișcări ieșită din adîncuri stă atunci cînd este, valoarea poeziei lui Ion Gheorghe. El face o primă mișcare de captație : „Cînd am plecat eu se născea *cineva*", „La plînge-apoi în palmele *cuiva*", „*La izvoarele Stirului* spală mama și plînge", care ne scoate din apatie, zvîrlindu-ne pe panta curiozității interogative, după care își desfășoară sumbrele pînze. În *Rumurile conacului* ne-așteaptă același straniu univers solitar, situat în nuștimunde : „Furnicile duceau în gură veche zidire, / aschii de lemn de corăbii, de ferestre. / fărîmituri din miezul fructelor căzute ; / copiii spărseseră simburi de migdale / cu capetele grifonilor de piatră ; / scobiseră nările pelicanilor cu lăstare de iederă / crezînd că pot opri apa. // Ace de pin viscolite arseseră / pe tipsiile cu mei și raci de piatră / noi înșine sedem pe-un cal răsturnat. / vîntul mă lovea cu părul tău peste gură, ace de pin scutura peste noi să ne-ngroape / încît îmi curge noaptea printre degete / puzderia de frunză verde : / mireasmă iute-mi taie somnul vîrstei. // Șiraguri de furnici roșii / trăgeau pantofii tăi sub pietre. / din ce în ce mai greu te țineam de mijloc ; / după lucrul tot mai greu al inimii / simțeam că te răpește ceva ; pămîntul dospit trăgea pietrele-n sine. / cineva încerca să te privească de după mine / pînă la briu ne pierdem ; / somn tulbure era, ce era. // O pasăre bătu în ferestrele arborilor. / topoarele apoi răsturnară pînii — / nori de pulbere răbufneau la cădere. / furnicile se-ntorceau speriate la cuiburi : / pămîntul conteni cu sorbirea. / Treceau țărani cu trunchiurile pe umeri, / cu ușile și ferestrele sparte la piept, / își aduceau în brațe propriile chipuri / de parcă se-ntorceau de la manifestație / zugrăviți de curînd și-n multă grabă. // Deodată a țipat grifonul de piatră / însîngerat smulgîndu-se din bolta ușilor / îmbrățișă scutul blazonului / lătră la tîrnăcoapele țăranilor, / cu viscolul aripilor le smulse cămășile. // De trei ori s-a rotit grifonul peste ruine, / cu ghearele și bărbia apăra scutul, / s-a oprit să se odihnească pe-o ramură / dar ce greșeală-nfăptuia și el oprindu-se". De ce se întîmplă toate acestea ? Pentru ce inanimatul devine animat și însuflețitul e asediat de neînsuflețit ? Nu știm ce înseamnă furnicile roșii, nici de ce grifonul capătă zbor. Poetul rămîne ermetic și misterios, dar sentimentul nu e al gratuității, al hazardului alăturării, ci al unui sens greu descifrabil, spre care poetul încearcă să ne atragă atenția. Prin astfel de poezii Ion Gheorghe, care debuta cu un roman în versuri despre pîine și sare pentru a se lăsa contaminat apoi de suprarealism, nu este numai posesorul unui sunet neconfundabil, ci și o personalitate artistică.

Mihai UNGHEANU

POEZIE și TIMP

Nu voi face, în cele ce urmează, elogiul singurătății poetului, deși, schimbînd vitalitatea contingentului cu necesitatea ficțiunii, el nu mai este liber decît să-și clădească biserica sau temnița de cuvinte care îl vor claustra pentru totdeauna cu aceeași spaimă și adorație cu care el însuși li s-a dăruit. S-ar crede că ispita (și, evident, șansa) de a scăpa, de a evada dintre zidurile construcției lirice (lirismul însuși determinîndu-se ca o alienare infinită a finitului) este cu atît mai mare, mai departe de suferință, cu cît acestea sînt mai precare în temelia și proiecția lor temporală și cu atît mai greu de suportat, mai apropiată durerii, cu cît opera învăluitoare este mai puternică mai rezistentă prin substanță și structură formală la ritmurile dezordonate ale cotidianului. Dar pura dimensiune abstractă a celor doi factori — poetul și opera sa — rămîne irelevantă dacă vom mai adăuga un aspect cu atît mai frapant, cu cît el se dezvăluie mai dificil din concluzii evidente pentru orice creație, proiecție a ceea ce ființează în sine și care trebuie să se reinființeze pentru sine.

Orice operă este nu numai o decepție ci, mai mult decît atît, un eșec, verificat, paradoxal, atît prin calitatea de desăvîrșire (finalitate) pe care o implică aceasta, cît și prin caracterul său polivalent, nedefinit, deschis metamorfozelor temporale. În ambele cazuri totul trebuie luat de la început, de la gradul zero, prin veșnica înviere a cuvintelor, așa cum au intuit-o vechii greci în mitul lui Sisif. Eșecul în ordinea teleologică a perfecțiunii, a cuceririi absolutului și negația în dialectica unei ipotetice ontologii integrale explică elanul permanent reluat către unitatea magnetică a reprezentării, deși calul troian al simțurilor ascunde unitatea indiferentă a conceptului.

Dacă poezia este o artă a succesiunii, așa cum s-a spus, (spre deosebire de pictură, care este a coexistenței) categoria ultimă căreia i se subsumează și pe care, de fapt, o creează, este aceea de timp, și anume a unui timp antropologic, nu sideral, care rămîne înghețat, străin — într-un sens larg — de anotimpurile existenței. Nici o altă pasiune artificială a omului nu-l poate surprinde, încorpora organic ca pe un dat natural, decît această pupilă gigantică ce se dilată și se contractă după propriile sale legi interioare (habent sua fata libelli). Integrarea în mișcarea timpului prin comprimarea acestuia într-un refrigerent estetic se transformă într-un autentic principiu vital, scop și cauză ultimă a creației, asidoma cu al oricărei alte ființe, care nu se mai poate controla cu argumentul cartezian al existenței prin gîndire (cogito, ergo sum) ci prin durata creatoare de sine. Fără această dimensiune — a duratei — nici un spațiu ontologic nu se poate constitui și mereu mi s-a părut ciudat că Hegel s-a convins atît de logic de ideea dispariției artei, aplaudînd sceptic pierderea ultimei șanse de a ne iluziona cu un adevăr clădit din premize false. Adîncimea temporală, așadar face ca o anumită creație să devină o existență eliberată de timp, creatoarea și sclava timpului, ea însăși măsură a tuturor lucrurilor proiectate într-o durată fără măsură. Și nu este întîmplător că Eminescu, primul dintre marii poeți români, a avut cea mai acută sensibilitate la scurgerea vremii, melancolia infinită transformată în dogmă a Ființei universale.

Realismul mă îndeamnă să cred că această existență ideală, coerentă în sine, tradiind cu fericită gratuitate ceea ce este necesar la modul absolut, comunică fără cunoașterea prin conceptele sterilizante unica posibilitate de a salva imaginea muzicală a lumii în expansiune. Fixarea poetului într-un anumit punct al universului, zonă imuabilă de creație absolută, constituie imperativul esențial al oricărui demers liric. Dar ecuația demiurgică se deschide în ambiguitatea propriei sale naturi, nu cîta decît aceea a timpului: antropologic, elementul în care și din care se naște obiectivată subiectivitatea noastră înfrîntă. Căci așa cum durata se sprijină, își are siguranța perpetuării sale în viitor, care prin posibilitatea verificării succesive ne dă iluzia existenței autentice, deși esențială este iluzia, tot astfel construcția lirică, proteică, supusă metamorfozelor temporale, se consolidează într-un principiu activ, mereu presimțit, dar niciodată destăinuit ca atare. O dezvăluire, o explicație discursivă în acest sens, totală sau, și mai trist, cu proprietatea copleșitoare a subsumării genetice unui concept de pustie halucinație, nu va face decît să probeze — a cîta oară ? — precaritatea acelui proiect. Putem spune, așadar, că nervul vital, punctul creator, dogmatica suferință ori bucurie a lirismului se arcuiește mereu din viitorul nedeterminat, posibil și necesar prin sentimentul acut al unei prezențe ineluctabile, adomc cu sentimentul căderii timpului în adîncurile Ființei. Ceea ce rămîne dincolo, în vuietul contingenți, nu se reduce, însă, numai la acest principiu ascuns, creator de lumi himerice în expansiune, ci însăși mișcarea de cameleon a operei care trimite veșnic alte semne infidelei noastre sensibilități supuse duratei, are același sens, încît ea se determină ca o eternă posibilitate a trecutului de a fi viitor, posibilitate necesară fără să-și recunoască limitele acestei determinări.

S-ar putea crede din cele spuse că poetul este un privilegiat al destinului, unul dintre aceia care, veșnic la pîndă în timpul infinit, se confundă cu acesta, evadat din condiția lui perisabilă, măsură a tuturor lucrurilor, a celor din cer precum că sînt și a celor de pe pămînt precum că nu sînt, dacă ne reamintim de Protagoras. Nimic mai fals și mai adevărat ! Dacă Rimbaud îl arăta cu degetul, mustrător și comprehensiv, ca pe „marele bolnav al universului", nu trebuie să credem numaidecît numai în sensul metaforic al acestui enunț intrucît nici Thomas Mann, autor de un recunoscut echilibru, nu vedea cu mult mai diferit natura aceleiași alienări în artă. Dacă ar fi să le dăm crezare (o, nu la modul unui misticism estetic !), doar în măsura în care această ipoteză nu numai că n-ar incomoda pe nimeni, ci, aș zice, că s-ar putea constitui în catalizatorul afectiv al unei reacții teoretice, conceptuale, necesară în sugestia care va veni ; dacă acest criteriu unic, nucleul dogmatic, absolut, trebuie afirmat cu o hotărîre suficient de puternică pentru a se scufunda în lumea esențelor, atunci, în acest regim de maximă duritate, ciocnirile imprevizibile (dar necesare) între sferele adiacente trebuie să fie suficient de nedeterminate pentru a se constitui în proiecția dinamică a multiplului. Ambele laturi ale ecuației demiurgice, neavînd poate niciodată șansa de a fi controlabile în ceea ce teoretic se poate afirma ca adevărat și în ceea ce practica artistică evidențiază ca armonios în sine, trăim cu veșnica promisiune că cineva esențial va sosi din viitor, dar nu o face. De cele mai multe ori lipsește principiul, axul central al universului pe care se rotesc lumile fericite de propria lor iluzie, fapt explicabil prin dificultatea enormă pe care o reclamă poezia în fața existenței și mai puțin frecventă e absența varietății căreia îi cad victimă mulți autori înzestrați. Și unicul și multiplul aparțin aceleiași durate, insuflîndu-i pe rînd rigiditatea imuabilă a proiecției în eternitate și cromatismul vulnerat al efemerului, al accidentalului.

Revenim la analogia care se impunea de la prima vedere cu privire la condiția poetului (Rimbaud, Thomas Mann, etc.) : așa cum printre medici se spune că nu există boli, ci numai bolnavi, la fel printre literați se poate auzi că nu există poezie (cine o poate defini ?), ci numai poeți. Ceea ce este unic, inalienabil, rămîne a fi, deci poetul, claustrat în dogma (boala) sa necunoscută, dar care-l urmărește cu o dîrzenie de Ananke, templu de adorație sau teroare, în aceeași măsură „trup sfînt și hrană sieși", existență haotică devorată de propria sa esență demiurgică, triumfătoare în timp. Ceea ce este multiplu nu este însă decît o manifestare a unicului desfășurat în timp, ontologizare a gnoseologiei pînă la coborîrea în durată, spre Ființa radicală a paradigmei în stare de grație.

Dan LAURENȚIU

SADOVEANU — mereu contemporan

Este astăzi Sadoveanu un scriitor necitit ? Cel mai mare scriitor român se învață în școală, se sărbătorește, publicul îl respectă, popularitatea legendară a numelui ar trebui să contribuie masiv la pătrunderea operei, altfel decît în modul comod cum e înțeleasă. Tinerii prozatori văd în el un „tradiționalist", va sosi timpul cînd va fi redescoperit ca un mare scriitor modern. Criticii nu și-l amintesc decît la ocazii solemne, cînd scot, din sertar, un număr de formule politicoase și superficiale. Sadoveanu nu are, în 1968, nici o sinteză, nici o monografie, nici măcar o biografie.

Și totuși, autorul Baltagului *și al* Zodiei Cancerului, *al* Locului unde nu s-a întîmplat nimic *și al* Hanului Ancuței, *creatorul lui Kesarion Breb, al lui Peceneagă și al celorlalți eroi la fel de memorabili ca eroii baladelor populare, este cel mai profund și mai universal scriitor român, comparabil deopotrivă cu orice mare poet sau prozator, de azi sau de totdeauna. Sadoveanu ne dă în cel mai înalt grad, alături de Creangă, sentimentul uriașei noastre vechimi și a continuității noastre în timp. Opera lui este sinteza inefabilă a unui popor bătrîn, a existenței și a miturilor lui, a istoriei și imaginației lui. Nu este dramă socială sau morală pe care Sadoveanu să-n-o fi înfățișat ; tot ce reprezintă viață, gîndire, înțelepciune, toate sentimentele umane, toate raporturile omului cu oamenii sau cu natura, sau cu Dumnezeu, politica și religia, instituțiile, moravurile și credințele — se găsesc oglindite în opera lui Sadoveanu. Memoria lui Sadoveanu nu are egal : dacii, Mioriță, Ștefan cel Mare și oamenii secolului XX sînt contemporani. Două mii de ani stau față-n față : trenul și avionul cu singurătatea oierilor de pe Ceahlău, tehnica lui Barnard cu experiența nemărginită a lui Peceneagă, ceasul cu mersul stelelor, medicina cu buruienile de leac, profesorii de filozofie cu Kesarion Breb, realul cu fabulosul, istoricul cu mitologia.*

Opera cea mai universal documentară din literatura lumii este însă integral o operă de imaginație. Sadoveanu n-are biografie. Tot ce știm despre el este că vîna sau pescuia, într-o tăcere care-l separa de restul lumii ca o pustnicie. Această capacitate de a tăcea a lui Sadoveanu — neverosimilă ca un miracol al naturii — este poarta pe care intrăm în opera lui. Refuzînd să fie aici, cu noi, Sadoveanu a izbutit să fie pretutindeni, refuzînd să fie acum, Sadoveanu a izbutit să fie veșnic : omul a tăcut, pentru ca în locul lui să vorbească zeul. Despre ce ar scrie, Sadoveanu scrie la fel. Nu trebuie să se documenteze. Știe Nu trebuie să asculte legende populare: trăiește în ele. Nu trebuie să învețe proverbe : vorbește în proverbe. Tăcerea omului se răscumpără în cea mai nesfîrșită vorbitoare operă din cîte există Sadoveanu este un povestitor al vieții oamenilor, dar și al vieții naturii în general El cunoaște, ca Peceneagă, limba fiarelor pădurii, toate limbile. Nu avem un cîntăreț mai deplin ca el, al pămîntului cu animalele, șerpii, șopîrlele și viermii lui, al apelor cu peștii lor, al cerului cu păsările lui. G. Călinescu a putut spune : „Mihail Sadoveanu cîntă toată materia : apa, aerul și lutul în metamorfozele și împerecherile lor."

Sadoveanu „tradiționalist" ? El nu e nici paseist, nici autor de scrieri istorice : lumea pe care o înfățișează n-are început nici sfîrșit. El nu e un evocator, un peisagist, un povestitor : evocarea, descrierea povestirea sînt numai pretext de meditație asupra universului. Sadoveanu, s-a spus, e un filozof care gîndește în imagini ; opera lui, o filozofie plastică.

Lipsa de biografie, de istorie nu face din Sadoveanu un autor depășit. Seninătatea și abstragerea lui sînt altceva decît neînțelegere. Puțini scriitori au trăit mai adînc și mai zguduitor istoria acestui secol decît Sadoveanu, puțini au exprimat mai bine „condiția umană" a omului contemporan. Față-n față cu războaiele mondiale, cu violența și cu crima, cu tortura și cu mutilarea, Sadoveanu n-a rămas impasibil : ce este, în fond, opera lui dacă nu oglinda totală a tragediei unei civilizații ? Ce sînt accentele lui de amărăciune dacă nu prevestirile unui profet ? Acolo unde noi vedem măreție, Sadoveanu descifrează preludiul sfîrșitului. Voioșia, vitalitatea sadoveniană sînt aparente și provin din înălțime morală. Nimic nu mai poate surprinde pe martorul înțelept al unei atît de lungi istorii. Se va citi epopeea lui Sadoveanu, așa cum îl citim pe Homer vorbind despre Troia.

Nicolae MANOLESCU

CEI MAI TINERI AUTORI

Aproape două sute de „autori tineri", din cele mai diferite părți ale țării, stimați de școlile unde învață pentru înclinațiile lor literare deosebite, s-au aflat adunați săptămînile acestea într-un fel de odihnă creatoare, în vilele unei mici stațiuni de munte, lîngă Moroieni. Am primit o invitație să-i vizităm și să le răsfoim textele de poezie, de proză și chiar de critică. Nu i-am tulburat pe tinerii autori în acea duminică a vizitei noastre, ar fi însemnat, la numărul lor mare, să convocăm o adunare de mari proporții, unde ne-ar fi plăcut, desigur, să-i omagiem, chiar și numai pentru vîrsta lor de 15 ani și nu mult peste 17, — am preferat să-i cunoaștem aplecîndu-ne asupra foilor lor de încercări literare. Am răsfoit mulțime de file, ne-au mai rămas încă de răsfoit — și din cele citite am desprins cîteva rînduri de poezie și cîteva rînduri de proză și foarte multe nume, care, cine știe, vor îndrăzni să devină nume de scriitori. Aducem în fața cititorului aceste texte alese din încercările celor mai tineri autori cu sentimentul că oferim lecturi proaspete și curate. Într-o viitoare „poștă a redacției" ne vom ocupa pe larg de toate manuscrisele parcurse ale acestor cei mai tineri autori care sînt deopotrivă și cititori apropiați ai revistei noastre.

Ștefan BĂNULESCU

Catren

M-au vîndut munții la izvor.
Va trebui să-mi cer iertare
pentru că n-am știut să mor
cum i se cuvine unui îndrăgostit.

Nevoia de frate

Mi-am împins ochii
înapoia inimii, înapoia frunții
încît prin somn părinții
mă caută răscolind munții.

Pot să gîndesc un Dumnezeu
ascuns înapoia cefei tale
sau să răspund la numele tău
ținînd aceeași ursită pe șale.

Și stăm ca două fîntîni
în apa vorbită la izvoare
și cumpene ne cresc prin mîini
întoarse-n noi ca o mirare.

De vînătoare

Pling puștile în neștire
după vulpile visului, mute.
În palma satului crăpată
cineva vrea să mă sărute.

Alunecă salcia-n piatră
prin niște goluri fierbinți.
Pentru cine hăitașii pe vatră
țin moartea-ntre dinți?

Înnebunește sîngele în mînă
cînd animalul sîngerînd
Își dezbracă urletu-n fîntînă,
încît nu mai știu
cine moare arzînd.

George GAVRILEANU

Adolescență

Ne-am născut ieri, fără cîntece,
Astăzi sîntem niște păsări ciudate,
Am tăiat lumea jumătate,
Dar plecăm mereu cîte doi.
Ne-am uitat bătrînii de la primul pas,
Părinții-i purtăm în aripi și nu-i știm.

Doina PĂDURARU

Așteptare

Încă mai aștept cocorii
Să-mi deseneze unghiul în care să mă caut.

Elena MUREȘ

Hamletiană

O, cer al meu,
tu, lună lehuză și tu, soare stins!
Ați bolit un veac de întuneric
născînd ciuperci de otravă
și vise în arborii iubirii,
dar de ascultați în jur de Elsinor
veți auzi cum umbră moartea pîndind
ziua cînd am s-o iau de mînă
să-i înfățișez sala tronului

Și bînd cumplit
pelin și frumusețe și vîrste neträite,
singur, doar cu visul Ofeliei,
n-are decît să-mi fie urît
în amurgul pustiu,
unchiule...

Al. Marius JUCAN

Drumul cu praf

Drumul cu prat, îndoit și blînd ca șarpele casei
Doarme prin ierburi și spini, uitat în noaptea cu lună.
Alb se prelinge ca-n legenda cu riul de lapte,
Drumul cu prat al celor mai singuri
Se strecoară spre portile-nchise.
Zilele trec pe drumul cu prat și zile vin iară,
Dorinți colorate ne-aduc de pe locuri străine
Pe drumul cu prat.

Delia HEXAN

Copiii

Copiii se joacă
și jocul copiilor e tăcut de copii.
Zece pătrate-aranjate de la unu la zece.
Șotronul e gata
Aruncă ciobul de sticlă și sar.
Foc! Piatra a căzut pe linie,
Copiii strigă și jocul continuă.
Copiii aleargă pe pietre
Și pietrele se bucură sub tălpile lor,
Copiii cad, se lovesc dar nu pling,
Doar pietrele pling sub genunchii juliți.
Copiii cîntă
Cîntecul lor adoarme în flori,
Atunci, florile sînt calde și colorate.
Copiii întreabă mereu:
De ce?
Și la fiecare întrebare li se greșește un răspuns.
Și oamenii mari întreabă mereu:
De ce?
Dacă i-ar întreba pe copii,
Copiii ar juca șotron.

Doina IGNEA

Vis rotund

Vis rotund s-a sfărîmat în cercuri multicolore
ce s-au deschis
pe cerul meu în curcubee,
cu păsări înfrînte, ce zburau
rătăcite în golul ametitor
al jocurilor albe.

Mihai OGRINJI

Corabia

Bărbatul venise de departe
cu fața brăzdată
să se închine în fața altarului
pe care sfinții
începuseră să se scorojească.
Sub sărutarea sa,
obrajii de vopsea s-au prelins.
Bărbatul a luat altarul
să-și facă din el pintece de corabie.

Liliana JINGOIU

Nocturnă

Sclipește-n hamuri de stele
taurul murg,
mugetul lui,
o flacără neagră străpunsă de vînt.
Cu nările apusului
adulmecă mereu
urmele zimbrului alb.
Cînd îl zărește în răsărit,
lama zorilor
ascute cîntecul cocoșilor,
și taurul murg
adoarme obosit în fîntîni.

Alexandru DUMITRU

Întoarceri

Cînd ajungem prea departe de noi înșine
ne întoarcem și ne căutăm amintirile
și jucăm din nou jocurile copilăriei,
rămase în pămînt și în iarbă.
Mereu pînă cînd
încep să ne cunoască străbunii,
pînă cînd florile noastre cresc
făcîndu-se grădini —
și ne rămîne trecutul
lipit de genunchi.

Stelian CRISTEA

Scurtă biografie

Vin din basmele în bucățele ale copilăriei
cu grave semne de întrebare.
Tata aduna Crăciunul în barba pusă cu un minut mai devreme,
mă ridica în brațe
între cele douăsprezece bătăi de ceasornic
și restul.

Sorin VIȘTEA IONESCU

Ceas

Cine e vinovat de tăcere?
Ora mă cere,
de cercul ei de vîrtej sînt supt.
Aud piatra gravidă, îi vine oare sorocul
prin daltă să nască copii nemuritori?

Damaschin HĂRDĂUȚ

Povestea altui Pegas

Nu-i cal, nu-i vultur. E pasăre liră fără corp,
Poeții smulg cîte-o pană nevăzută
și după asemănarea ei
așează altele în poezii.
Am ademenit-o și eu,
mi-a aruncat o pană eminesciană,
am primit-o ca pe un dar de preț,
dar n-am avut ce face cu ea.
A doua oară,
mi-a dat o pană
pe care n-o cunoșteam
și pe care n-am luat-o.
Poate că era pana mea.

Gheorghe MANOLESCU

SVETLANA NEDELCU

Schițe fantastice

ARCAȘUL

Deasupra patului se afla o miniatură de o finețe neobișnuită, înrămată negru. Era unul din elementele de fascinație pentru meditațiile crepusculare ale băiatului.

Pe peretele din fața ferestrei, dominînd odaia, era atîrnat un tablou enorm pe care băiatul îl ura cu o înverșunare chinuită pentru că nu putea să nu recunoască că-i era frică, o frică devorantă pentru el. În josul pînzei pîndea un arcaș care nu-și avea de loc rostul acolo și părea pictat de o altă mînă decît aceea care înșirase de-a-valma niște copaci nesiguri cu frunzele lor prea vizibile și cu femeile acelea exagerat de rumene. Spaima făcuse într-un timp ravagii și nopțile băiatului se înlănțuiseră strîns să-l ocrotească.

În vremea aceea încă se mai putea amăgi, înșelînd la rîndu-i culorile și mutînd de mai multe ori pe zi tablourile de pe un perete pe altul.

Pereții erau plini de cuie de toate mărimile, maică-sa țipase la el că o să dărîme casa dacă o să bată mereu tot alte cuie, lui îi venea să fugă și ascuns după o movilă iluzorie de nisip să-și bombardeze camera și să uite de tablourile de pe pereți.

Avea totuși cîteva ceasuri de liniște, după care mai bătea alte cuie pentru a avea unde să-și omoare tablourile.

Într-o noapte, după ce stinse lumina, crezu la un moment dat că aude un răcnet sălbatic și adormi, fericit că scăpase de spaimă, căci știu că arcașul murise.

A doua zi se sculă foarte tîrziu și după ce-și aminti o mulțime de vise se îndreptă spre tablou și-l întoarse spre perete.

Și se simți mult mai bine pentru că nu mai trebuia să mintă în amintirile lui despre ultima noapte a arcașului.

EȘECUL PERSONAJULUI LITERAR PRINCIPAL

În el se frîngeau o mulțime de mîini care țipară la un moment dat sfîșietor: „Și mai departe?"

Era tîrziu, nu se mai putea întoarce, pentru că se vedea ca atunci: plîngînd, ghemuit pe trotuar, scrîjelit de claxoanele mașinilor, aproape enorme, ca un zid rămas, prin cine știe ce minune, în picioare, după demolarea casei.

Blestemul suna a sfîrșit, pentru el, personajul principal al atîtor ochi sătui să-l mai vadă mereu la fel, urma să se lase pălmuit ca și cum ar fi apărut gol într-o biserică și oamenii refuzau să-l mai vadă pe El — asemănătorul, îl vroiau cum fusese înainte, la început, dar acest înainte îi era odios pentru că el nu venise cu nimic **de atunci**, și-i era rușine să apară fără cuvintele sale de prisos pe care le avusese cîndva și care îl înălțaseră în ochii lor.

Se lăsa pălmuit, mînat de o curiozitate infantilă. Într-o zi, spera, vor ajunge la el și-i vor arăta precis Cuvîntul la care s-a oprit și a obosit pentru moarte.

Așteptarea îi da tîrcoale ca o pisică sigură de adorația stăpînului. Se gîndi că-n fond știe ce se putea face cu el. Înaintea fiecărui cuvînt simte dorința violentă de a sfîrși pentru totdeauna și nimic din ceea ce scrie nu trădează (ciudat) această pornire. Nimic nu-l trădează că are în buzunar două lame noi care ar scrîșni pe pielea subțire de la încheieturile mîinilor (închide ochii și savurează cu o satisfacție demență durerea, apoi șuvița subțire de sînge care ar țîșni brutal în urma tăieturii). Gîndul că ar trebui să-și vadă sîngele îl pironește mut, cu dîrzenie, așa încît este nevoit să renunțe...

La un moment dat, se sperie groaznic, crezînd că **Au** venit să-l nimicească — și-și astupă urechile să nu se audă pe sine căzînd.

CONCESIA

Am ajuns tîrziu la ospățul făgăduit din masa amară a rătăciților.

Ni s-au împărțit, totuși, corect, linguri. Erau coclite. Pe fiecare, artiștii aceștia barbari, dormind acum trîntiți lîngă întuneric, gravaseră timp de aproape o după-amiază întreagă — cum ni se spusese — niște litere ciudat de cunoscute dar pe care le priveam uluiți fără a putea spune ce erau și mai ales ce căutau — sfinte, cum speram că sînt — pe lingurile acestea care, oricum, vor fi arse după ce ne vom sătura noi, cei prea săraci pentru a nu ne putea permite luxul unui ospăț gratuit.

Prietenii mei au refuzat desgustați mîncarea.

Am insistat întărîtată să fiu servită și spre norocul meu mi s-a făcut concesia să ard singură lingurile.

CREIOANELE

L-au găsit. După urletul cîinelui. Stătea lungit cu labele înfipte în nisip și urla îngrozitor și o clipă m-am îndoit dacă acum nu urla pur și simplu din obișnuință, pentru că era un urlet foarte natural și ar fi putut semăna cu acelea ale ierurilor lungi cu lună batjocoritoare și sticloasă.

Alături, copilul, și lîngă, el împrăștiate, o mulțime de creioane care-l ajutaseră să aștepte. Fără să-și amintească dacă i se spusese să facă lucrul acesta.

★

Cei care l-au găsit (și nu mai sperau să-l descopere) s-au privit lung în ochi, au întins brațele de cîteva ori și le-au coborît din nou într-o mutenie rituală, neputincioasă.

O poruncă i-a pus în mișcare, au ridicat copilul, unul din ei a strîns toate creioanele și un timp toți au afișat o figură flegmatică, neatinși de surpriză.

★

Înmormîntarea s-a făcut într-o după-amiază, cu toți locuitorii orașului încruntați, așteptînd verdictul care să-i întoarcă liberi sau împovărați la casele lor.

Copilul însă era trist căci nestiind să mintă își rupsese vîrfurile creioanelor ori de cîte ori desena și nu putea minți.

Cei de față și-au împărțit creioanele între ei.

Mi-au lăsat cîinele care într-o bună zi n-o să-și mai amintească de nimic.

FINAL

Îl cunosc pe omul care falsifică claviaturile pianelor din oraș pentru că acum începem fiecare gamă cu întrebările noastre.

Locuitorii sînt nervoși, bănuitori. În stradă răzbate cîteodată plînsetul vreunei pianiste înșelate de aparența obișnuită a pianului său.

Ei amenință că-l vor prinde pe acordorul ticălos care le va plăti pentru farsa lui nebunească. Se rostesc, în șoaptă, bineînțeles, numele unor demoni interziși și se pune un premiu imens pe capul lui.

El nu bănuiește nimic, e uluit că pianele au devenit atît de docile încît toate se grăbesc să răspundă, fals, la orice întrebare.

Astăzi, însă, am uitat un cuvînt și pe neașteptate am început să vorbesc cu toate întrebările și răspunsurile noastre nemărturisite.

„Noi ne aflăm, ca sensibilitate, între grandoarea austeră, hieratică, mistică a artei bizantine și claritatea elegantă a artei franceze, între somptuoasa imaginație orientală și spiritul de ordine și de metodă al artei occidentale. Să învățăm desigur de la francezi, dar să nu uităm apropierea noastră de orient".

Ion Țuculescu

Autoportretul cu ochiul scos al lui Țuculescu amintește de Van Gogh cu urechea tăiată, care-l fascinase pe vremuri, și de mîna imensă a lui Parmigianino, din oglinda sa blestemată — deci o înclinație spre obsesie și disperare. Pentru a ajunge la **lumile nenumărate** și viziunea teribilă, vărgată de cutremure din „Testamentul meu plastic" trebuie să pornim de la acest „Un zugrav", altul, după Luchian. Astupîndu-și ochiul cu pensula, cu o pleoapă roșie și una galbenă, pictorul încerca să retrăiască, într-un fel, experiența lui Dionis: „...și tot astfel, dacă închid un ochi, văd mîna mea mai mică decît cu amîndoi. De aș avea trei ochi, aș vede-o și mai mare: și cu cît mai mulți ochi aș avea, cu atîta lucrurile toate dimprejurul meu ar părea mai mari (...) Și obiectele ce le văd, privite cu-n ochi sînt mai mici. Cu doi, mai mari. Cît de mari sînt ele absolut? Cine știe dacă nu trăim într-o lume microscopică și numai făptura ochilor noștri ne face s-o vedem în mărimea în care-o vedem".

Starea aceasta de meditație o întîlnim, ca la nici un alt pictor român, la Țuculescu și din acest punct de vedere autoportretul ne dă o cheie. Nu mîna care execută e evidențiată, ci **ochiul** care încearcă să înțeleagă organizarea lumii. Printr-un singur ochi lumina intră, poate, cu viteză dublă, dintr-o necesitate de compensație. De aici — virtejul obiectelor, vijîiala universului, **țiuiala** în retină a culorilor, la Țuculescu. Înțepenirea chipului, e a omului într-o încordare a atenției maximă, care încearcă să ochească. Prin vîrful pensulei, dincolo de bătaia gîndului, departe.

Ochiul constituie obsesia capitală a pictorului. Ochi negri într-un ocean oranj! Oceanele oranj ale tablourilor lui sînt clădite pe curenții subterani ai ochilor nepereche, într-o atenție de vedenie îngrozită. De aici vor izvorî succesiv lumile lui, totemurile, măștile, păpușile, în șiroaie de materie primordială, căutînd o formă.

Ștergarele, căpătîiele, scoarțele, ceramica și ornamentația în lemn, lucrăturile populare, prin care se explică stilizarea artistului, dîndu-i un caracter oarecum livresc inspirației sale, rămîn, de fapt, mult în urmă. Căci dacă n-ar fi sufletul, stînd și în trupul artistului și însomnia lui... Poți să trăiești într-o oală de Oboga sau într-un chiup antic, scufundat pe fundul mării și să nu simți nici satul nici marea. El a mers atît de departe, a zburat atît de înalt pe covorul lui zburător (chiar a avut unul, oltenesc, cu un Tudor călare în mijloc), încît a atins cu fruntea negura veacurilor. Într-o parte și-ntr-alta.

Dacă e vorba de folclor, arta lui Țuculescu se apropie mai mult de **stilizarea** descîntecelor, vrăjilor, blestemelor, enigmelor populare. A fost el un decorativ? Chiar cînd pare a fi așa, ritmul lui are funcții magice. Pictura — un descîntec de culori, luate de la florile de cîmp, de pe buruienile din marginea șanțului: alb de la laptele cucului, verde crud de la cucută. Țuculescu sfințește, lucrurile, figurile, abstractizîndu-le, împingîndu-le pînă la granița măștii primitive. O sfințire prin păginism, sentimentul lui religios are straturi mai adînci, autohtone. Sub sfinții de prin bisericile noastre s-ar putea scrie, în loc de versete biblice, descîntece. Sub sfîntul Nicolae: „Du-te lume, / Peste culme / Și viață / Peste ghiață". Sub sfîntul Petru: „Clanț, banț, / Dorobanț, / Cioc, boc, / Treci la loc! sau „Negrule, / Pămîntule! Lacăt ai / Și cheie n-ai / Ce încui / Nu mai descui /" Sub sfîntul duh: „Trei picături din tine au căzut: / Una de lapte / Una de vin / Și una de venin", Sau, în sfîrșit, sub arhanghelul Mihail, cel cu crinul în mînă: Fluture / Fluture, / Flutură pe buture, / Flutură pe floare / Flutură sub floare". / Fluture, / Fluture, / Fluture, pune-te, / Pune-te pe punte, / Pune-te sub punte. / Fluture, fluture, Flutură pe foaie, / Flutură sub foaie!" / Iar dacă aceste descîntece ar fi pictate, ar arăta ca icoanele lui Țuculescu.

Oscilația între știință și artă mi se pare iarăși un semn al căutărilor absolute. Un joc pe talgerele balanței. Studiile lui: „Protozoarele apelor subterane" „Specii noi de infuzoare din Marea Neagră și bazinele sărate para-marine", „Lacul Techirghiol și geneza nămolului" — deci tot elemente de la fundul vieții, mîlul primordial. E o căutare de pastă? Pe Pârvan îl fascinau civilizațiile primitive, cioplite în piatră: Brâncuși va ciopli el însuși această piatră, culeasă de pe prundul vremilor; zugravul nopții salcîmilor și al cîmpurilor cu rapiță și strămoși va încerca să reconstituie **fulgerul de culoare** pe cerul existenței noastre. Pictînd „Mangalia cu arborele durerii", Țuculescu răspundea într-un fel „Ideilor și formelor istorice" și meditațiilor la țărmul mării.

Brâncuși, Pârvan, Țuculescu... Dacă la aceste nume mai adăugăm vreo cîteva (unele uitate: de altele lumea s-a și plictisit grozav, nu că le-ar fi studiat opera, ci din cauza unei critici minore, care banalizează prin modă și interpretări pedestre) vom avea imaginea unei forțe spirituale, a unei efervescențe creatoare nemaipomenite, pînă acum de curînd. Cum continuăm, ce punem noi în loc?

Covoarele anonime par țesute chiar de oi: din lîna lor, direct, tot dînd ocol, făcîndu-și plase, ca și păianjenii, și pîndind să pice în ele firele de iarbă.

De dincolo, de dincoace de covor, Țuculescu întinde, spre a fi păscute, firele de iarbă ale penelului. Așa, cu un ochi închis, țintind spre neant. Dacă în loc de flori de cîmp ar fi pictat animale de cîmp, s-ar fi oprit desigur nu la vulpi și iepuri, ci la popîndăi. Popîndăii, stînd în picioare și cu gușa plină de grăunțe, fac pe pinguinii pe cîmpurile noastre, printre ciulini, viespi, șerpi și grîu. Sperioși, — gata să intre deodată în două găuri, pe care le au la îndemînă. Deja **compoziția cu păpuși** are ceva din pinguinismul ăsta autohton, căutător de perspectivă.

DIETER SCHLESAK

Meşterul Manole

Tu fulger de miere al zidurilor
numără dorul ploii, neterminat,
fiorul singurătăţii lasă-l să intre ;
barba ta amară şi sfîntă, s-a resfirat

Albinile din sînge, spinii
vor dulce să te-omoare
se-ntunecă-n cuvînt şi tu
cu ziduri te zideşti, de sare

Si cum aduci din rîu prundişul ?
Plin de fîntini ce eşti.
Pe tine însuţi te zăreşti venind şi-ţi este teamă
şi ploaia grea o smulgi de sus şi-o verşi

iar cînd prin fulgere-ţi zăreşti cuvîntul ud
ştii că sînt fulgerele care rid.

Nu sînt deasupra mea

Nu sînt deasupra mea
cînd împietrirea florii fără timp
de din culoarea verilor absente, curge
şi suge-n sine palide privighetori
pînă la scara cerului ajunse.
Fringînd în sine-ochiul unui zeu.
Şi nimeni chiar de-ar ţi ştiut de mîne,
nimic fiind la rîndul meu
lăsat să mor
în regnul cel de dedesubt
cu toţi întreg şi parte, sîntem.
Acolo este marea gravitate, unde
lung şirul numerelor începează
şi-mi cade gura ca un singur dinte,
ca unul singur, cei doi ochi se duc
şi braţele-n mai multe lungi picioare.
Iar fruntea iat-o, mă ridică
în cochilia unui melc...
Dacă un punct din ciocîrlii
urcînd pe stinghii reci de scară naşte
un infinit
aducerea aminte, umbră joasă
a sinelui tău este
cel de sus.

Brâncuşi

Masa tăcerii

Unde sînt doi, începi să fii.
Unde sînt trei silabele tremură.
Stau doisprezece ; —
cînd le-adormi cuvintele pe limbă
iar tăcerea lin se logodeşte
cu adevărul.
Între timp
neputincioase de furie, meduzele
strigă.

Cîntec

Unde e ochiul tău plin de văl şi de scînteiere
acoperit de somn îngînînd rotundul pămîntului
şi fructul de piatră, şi leneşul
cer ?
Unde e somnul tău mineral de care te temi,
cel de sub plante,
de sub umbra tocului ?
Timpul cel scurt îl vrei, cel de pînă la noapte
flambă arzînd la cer, —
dar ziua e măsurată
şi nemăsurat
somnul tău viitor.

Imaginea devenise bătrînă

Imaginea devenise bătrînă
timpul dintr-o haină prea lungă, scăpase, —
lîngă sobele de-o zi trecuse-o săptămînă, —
ocheanul fusese întors,
o imagine întrase, —
într-o lună se afumase
tot ce fusese aproape
şi
se îndepărtase...

Panta Rhei

Silabe, cînd apa se vrea
în adînc unde plante de apă,
puncte aseazăn străfund
Spune-mi Maria, vrei, spune-mi
unde e unda uitată la mal
Spune-mi Maria, vrei, spune-mi
legănarea uitării, cuvintele...
În plante de apă, cînd vrea
apa să cadă în jos, unde e prundul
Maria.
cînd totul se desparte şi peştii
sar sufocaţi şi se îneacă
oamenii, străvezi cu braţele-n deltă
Spune-mi Maria cuvintele
şi respiraţia
aşază-mi-o-ntinsă pe grund
chiar acolo
unde cad, şi m-afund...

În româneşte de NICHITA STĂNESCU

MIRCEA IVĂNESCU

A început toamna de fapt

În depărtarea noastră, Doamnă,
îmi scormonă gîndul ca o cîrtiţă
(aşa a scris —
sau aproape aşa — într-o carte,
şi un olcu trist
mi-a recitat într-o seară). Sau —
această toamnă

care sînt versurile mele stîrnind uscate
pe crengile tremurătoare în vînturi
(„în mine
vezi tu anotimpul cînd..." Asta cine
mai ştie cine a mai scris-o? aceste
înciudate
vorbe pe care le scriu ca să ascund
depărtarea
dintre noi, mai are vreun rost
să le arunc astfel, peste umărul amintirii,
cu o prost
înţeleasă încăpăţînare de cîrtiţă,
săpîndu-şi marea
ei galerie, spre—nici ea nu mai ştie unde—
şi sapă mereu — şi crede că se ascunde.

*

Există, bineînţeles, o voluptate
a mărturisirii. Dacă i-aş spune
cum am avut, acum de curînd, o criză,
cum m-am contorsionat în convulsii
ca ale Dansului Sfîntului Guy, rotindu-mă
în jurul lui, în picioare, vimit, —
ea nu ar vrea
să mă creadă — pentru a apăra imaginea
despre mine
pe care tot eu, — cu viclenie, i-am
sugerat-o.
Totul este să păstrezi o măsură —
să n-o încalci
decît cu extravaganţe verbale—cu referiri
la texte pe care ea n-are să vrea niciodată
să le citească pentru a ne confirma.
Astfel că va rămîne întotdeauna
un cîmp din noi
văzut doar din afară de ea — unde ea
nu a ieşit niciodată. A rămas la fereastră,
să privească afară, cum se face seară
iernatică —
şi pe urmă s-a întors spre camerele
pe care nici noi
nu le vom cunoaşte vreodată —
căci nu vom bate
niciodată la uşe — de spaimă că ea
va veni să ne deschidă...

Subtilitate

Care este deosebirea — aş întreba-o,
dacă ar fi acum aici, între cea mai deplină
sinceritate şi acea nuanţare atît de fină
a unei închipuiri? Clipa aceasta,
dacă aş schimba-o

mîine dacă ţi-aş mai vorbi despre ea,
cu vorbele cele mai atent alese, ar mai fi
acelaşi moment de totală deschidere şi
aşteptare — sau dimpotrivă, ar însemna

că eu pot, asemenea eruditilor de demult
să spun orice despre orice altceva ?
Ea cînd, mult
mai tîrziu, îşi va mai aminti de acea

iritare nedesluşită, din care va fi rămas
numai casta
strălucire a numelui motanului
Theobald, ar mai avea
ceva comun amintirea ei cu secunda
aceasta ?

Joc livresc

Însă dacă s-ar putea opri acea
inaltă splendoare
a clipei cînd îi şoptesc ei —
şi timpul e o scoică
închipuind un spaţiu rotund de la ea
la mine — şi cred că
ea e alături, şi-i pot spune orice —
dacă acea mare

boltire a timpului ar fi numai un spaţiu
pentru
o frescă unde ea să surîdă mereu,
în grupuri de oameni cetoşi mişcîndu-şi
cu greu
trupurile, şi lăsînd-o pe ea, luminos
de firavă, în centru —

dacă momentul cînd am vorbit cu ea
s-ar putea
alege deoparte de altele, ale mele,
şi ar avea un înţeles dăinuitor,
dincolo de acele

alte înţelesuri, vremelnice — în care ea
nu există — aş şti atunci cum să-mi opresc
la marginea lui gîndul, să o privesc ?

*

Vorbind cu ea la telefon, urmărindu-i
nuanţările în ton, cînd îmi spune
cum are să-mi găsească ea o carte
pe care
o vreau demult (şi care, îmi spun,
ar trebui să-mi fie indiferentă, departe,
un top de hîrtie, cu semne, pe cînd, acum,
vocea ei e reală... Dar şi ea e departe.
Este ea mai reală decît această indiferentă
carte? Încerc să-mi măsor circumscrierea
în neputincioasele mele delimitări printre
nuanţe decolorate de alcool, aşa cum
corneea
alcoolicului se injectează, sau se
decolorează murdar,
şi el nu ştie, şi priveşte lumea altfel).
Mă întorc la masa mea din circiumă,
şi citesc
dintr-o carte la fel de indiferentă,
pînă se încurcă
fata din carte cu fata cu vocea ei —
şi care nu are
nimic comun cu ea-însăşi — şi nu mai
înţeleg
nimic din tot ce scrie în cărţile astea...

Frica

Senzaţia de frică ce mă stăpîni a fost atît de copleşitoare, încît am simţit-o fizic, ca pe o soluţie astringentă care îmi mumifica trupul.

Şi am devenit o vietate stranie, închistată în scoarţa chitinoasă a fricii, sub care carnea devenea inconsistentă, o materie flască, fără viaţă, iar sîngele se coagula în vine, devenea greu ca plumbul.

Picioarele refuzau să mă poarte chiar şi pînă la uşă.

Şi aşteptam.

Pîndeam.

Nimic nu mai trăia în mine. Dar urechile mi se deformaseră monstruos ; lungite pînă în stradă, ele înghiţeau lacome sunetele, culegeau chiar pe cele mai depărtate, pînă în Strada mare. Şi nu oricare sunete, ci numai acelea care îmi aminteau un pas uşor, calculat, puţin sacadat, prelungindu-se în mişcări suple, de felină. Fiindcă picioarele mele nu mai mă ţineau să pot pîndi lîngă fereastră, aşteptam lungit în pat, temîndu-mă de zgomotul aerului ce pătrundea în plămîni. Înghiţeam aer în mici doze, atît de mici, încît, de fapt, nici nu mai respiram. Urechea trebuia s-o feresc de orice zgomot dinlăuntrul meu. Mă sîcîia orice gînd, orice licărire de luciditate, şi din mine tindea să ţîşnească un urlet pe care, îmi dau seama acum, îl stăpînea numai totala mea slăbiciune fizică. De cîte zile nu mai ieşisem să întîlnesc lumea de afară ?

Am înţepenit deodată în pat. „Paşi la uşă !" Inima, grea ca un bolovan, mă trase la pămînt.

„De ce m-am trezit, brusc ? Oare dormisem ?

Nu adineauri încremenisem de spaimă auzind nişte paşi la uşă ? Şi nu era noapte ? Dar acum e ziuă, lumină multă !"

Am voit să mă ridic din pat, şi în clipa aceea poarta scîrţîi, cineva păşea grăbit, se apropia de uşă. Bolovanul din piept îngheţă şi răspîndi în viscere valuri de frig.

Alunecai încet de pe marginea patului jos, şi capul întîlni muchia ascuţită a unui lemn.

Mă trezii buimăcit, asudat, şi nu recunoşteam pereţii.

Leat, cu rîvnă oarbă mă extrăgeam din inconştienţă. În peticnite, lungi clipe de epuizare, urmate de precipitate zbateri furioase, îmi lepădam încetul cu încetul crusta dezgustătoare a fricii. Brusc, m-am smuls. Ca o larvă din învelişul rămas de prisos. (O, de cîte ori aveam să îmbrac cămaşa aceasta hidoasă, încă şi încă...)

Şi atunci observai un lucru straniu, atît de straniu, încît, cîteva clipe, îmi pierdui respiraţia. Era de neînţeles, şi totuşi eu fui foarte sigur, pe scaun şezuse cineva. Scaunul sta răsucit către mine, aşa ca şi cum acel „cineva" socotise că are destulă vreme să mă cerceteze în voie.

Vizitatorul trăsese scaunul către mijlocul odăii, să aibă loc a-şi întinde picioarele, şi eu zîmbii cu amar triumf, presupunerile mele se adevereau : vizitatorul era înalt, îl ştiam prea bine.

Se întorsese deci, el mă prevenise, la ultima sa vizită, că va lipsi cîteva zile din oraş. Acum voia să-şi revadă victima, dorea să guste din plin plăcerea de a-mi măsura evoluţia fricii, care, evident, mă stăpînea. El văzuse bine : pe obrazul meu frica îşi lăsase pecetea degradantă. Se pare că arătam în ochii lui ca o mică vietate, destul de banal alcătuită fizic, dar cred că încă îl intriga îndîrjirea cu care încercam să mă sustrag din nefericirea colectivă, în care eu nu mai acceptam să mă amestec. Probabil, el descifra — şi nu era departe de adevăr — că asta însemna a şu renunţa la ceea ce aveam eu mai personal : cele cîteva idei generale, o sumă de nimicuri din jurul meu care, însă, contau mult pentru mine. Putea, totuşi, să înţeleagă că memoria şi speranţa mă aruncau afară din prezent? Lupta mea nu era de fel lucidă, şi dacă exista o raţiune, în funcţie de care eu acţionam, sau mai bine zis reacţionam, era aceea a oaspetelui meu.

Şi eu simteam că, implacabil, sentinţa raţiunii sale neiertătoare avea să-mi încheie ciclul de gînganie pidosnică şi meschină, atît de măruntă, în care doar frica mai trăia, un simţămînt disproporţionat de mare, şi care pe bună dreptate avea să mă devore. Şi frica începu să mă devore, repede, feroce şi îmi atacă mai întîi simţămintele, aceleaa care mă ţineau legat de prezent.

Astfel, în funcţie de aceeaşi raţiune crudă, mereu prezentă în apropierea mea — iubirea, poate singurul simţămînt care îmi reîmprospăta terfelita mea demnitate, murea.

Poate că el înregistra, nu cu prea multă satisfacţie, atît cît îi trebuia unei fiinţe superioare, că în gîngania asupra căreia îşi exercita deprinderile profesionale, iubirea mea pentru Felicia se stîrsese înecată în masa grea a fricii.

Dacă mă gîndesc bine, iubirea noastră era fără îndoială mereu prezentă, dar era pur şi simplu inertă, fără rost, era un simţămînt care, pe mine mai ales, mă reclama prezentului. Şi încetul cu încetul iubirea deveni urî, fiindcă eu nu mai puteam despărţi imaginea Feliciei de cea a Peştelui fierăstrău.

Dacă oaspetele meu stăpînea un atît de fin seismograf psihologic, cum bănuiam eu că avea, apoi sigur că el citise toate acestea pe obrazul meu, în înfăţişarea mea, în chiar seara sosirii sale.

Avusese fericita ocazie să-şi verifice presupunerile, fiindcă eu mă înfăţişam privirilor lui lacome, supus şi inert ca un bolovan preistoric, fosilă încă vie, cu toate taţele vremii încrustate definitiv pe figură, lungit la picioarele lui puternice de stăpînitor.

Şi dacă citise atît de limpede în mine, nu-i aşa că ar fi trebuit să simtă dezgust şi poate că şi indiferenţă ? Dezgustul lui nu mă mai atingea. Dar indiferenţa ? Trebuia, deci, să nu mai însemnez decît prea puţin pentru curioziatatea sa. Părăsea el obiectul experienţei sale ? Speram nebuneşte să fie întocmai.

Se pare că aşa va fi gîndi el, deoarece, cîteva seri mai tîrziu, se petrecea cea mai surprinzătoare (pentru mine numai) întîmplare, cu amplu ecou asupra planului real în care vieţuiam.

Acum îmi dau seama că, inconştient, eu aşteptam acea întîmplare care, într-un fel, ar fi însemnat eliberarea mea.

„Teribilă întîmplare !" (aşa exclamam apoi, îndîrjit şi fericit).

Dar, mai întîi, trebuie să reamintesc cititorului că eu suprapuneam pe pagina sumbră a prezentului cele două imagini diferite, care se completau perfect :

Peştele — fierăstrău şi Felicia.

Această suprapunere, involuntară, obsesivă şi stranie, se producea mai adeseori, cînd, aparent stăpîn pe mine, cutreieram oraşul noaptea. Erau clipele mele de uitare cînd îmi făuream cîte un plan de evadare, şi atunci dădeam maşinii mele interioare de măcinat să rontăie tot felul de imagini, idei, gînduri...

Imaginea Feliciei se ivea de îndată, ca într-o reînviere bruscă, şi deodată ieşii din toropeală.

Mă aflam în apropierea portului. Păşeam, suspendat în golul în care vieţuiam, dealtfel singurul climat pentru mine de neînlocuit, cînd percepui cîteva semne că nu eram, la ceasul acela, singurul pieton hrănindu-se cu năluciri de somnambul.

Cei ce veneau în urma mea încă nu mă văzuseră, fiindcă întunericul era deplin, şi fiindcă în nocturnele mele rătăciri eu foloseam nişte încălţări cu numele de „tenişi", singura dealtfel încălţăminte ce o mai aveam.

Mă escamotai cu uşurinţă după un trunchi gros de salcîm şi hotărîi să-i las pe cei doi să se depărteze. Erau doi, glasurile erau două, dar ce putea fi acel fosăit ca şi cum un cîine foarte puternic şi mare adulmeca în mers ?

Era un cîine, într-adevăr. Cîinele, sau cei doi însoţitori mă simţiră. Glasul bărbatului, de astă dată foarte clar, mă încremeni. Era Peştele-fierăstrău.

— Aport Rex ! porunci el şi peste mine se aruncă cîinele, pe care îl eliberase. Căzui pe spate, întinsei mîinile să mă apăr, gest inconştient dar inutil, iar degetele mele întîlniră blana fiarei, şi inhalai duhoarea gurii căscate.

Peştele fierăstrău veni în fugă şi-mi aruncă lumina lanternei în ochi, în vreme ce cîinele îmi forfeca cu colţii mîinile.

Atunci auzii strigătul Feliciei şi, descumpănit, încetai să mă apăr. Îmi acoperii capul cu braţele şi vrui să mor. Teribila dorinţă mă transformase într-un trup rigid, peste care sta triumfător dar bănuitor, mereu la pîndă, cîinele lup. Stăpînul îl strigă de două ori, fîstîi aerul cu cravaşa şi fiara i se culcuşi cuminte la picioare.

Mă ridicai orbit de lumina lanternei. Mă oprii în faţa Feliciei şi rînjind sinistru (arătam mînjit de sînge ca un decapitat, încît ea ţipă iarăşi), bolborisi cîteva vorbe din care eu însumi abia înţelesei două pe care le tot repetam, rînjind mereu, lucru uimitor chiar şi pentru Peştele-fierăstrău :

— Aport... Felicia ! zisei, şi picioarele îmi tropăiră în loc, ele singure, ca şi cum mă îndemna un impuls să ţopăi. Pe urmă strigai aceste vorbe fără sens cît putui de tare, sub privirile lor total uimite, şi urmărit de jos, de la pămînt, de ochii pătrunzători, mici, aproape omeneşti şi ciudat de veseli, ai cîinelui lup.

Ore lungi, halucinante, cu gustul şi mirosul sîngelui de pe mîinile mele, răsturnat în pat, gemui, rîsei şi vorbii ca în delir, arătîndu-mi în acest fel violent bucuria de a mă simţi desferecat. Dar în mine un alt glas striga că Felicia reuşise acest lucru încheind un tîrg deocamdată favorabil mie. Şi, îndîrjit dar fericit, îi blestemam pe amîndoi şi-i uram şi mai mult. Pînă ce, într-un tîrziu, ridicai privirile şi, prin ochiul de geam, văzui o lumină blîndă (ca un batic moale şi străveziu) înfăşurînd obrazul palid şi trist al lunii şi mă stăpîni atîta linişte şi pace, încît sufletul prinse a înşela iarăşi nădejdi dulci, de mult uitate,

Şi se întîmplă ca gîndurile acum mai puţin învălmăşite să-mi restituie scene din care nu lipsea imaginea Feliciei, dar cu totul alte înţelesuri.

Adesea ea venea pe neaşteptate, nu mai voia să se ferească, noroc că mă găsea numai pe mine. Mă gîndesc acum că nu o aşteptam pe ea anume. Dar dacă seara, la primul ceas al amurgului, ea nu se ivea să ne pierdem, umăr lîngă umăr, pe sub salcîmii întunecaţi, rontăind şi scuipînd seminţe de floarea soarelui, şi cînd înţelesei că ea nu se va ivi niciodată, tocmai pentru a-şi dovedi jocul mincinos, simţii ghimpele unei suferinţe, înjositoare pentru mine, şi odată fixat în această nouă atitudine, îmi cumpănii echilibrul sufletesc pe suportul acestui nou simţămînt.

Şi aşa îmi duceam, cumplit de singur şi mai cumplita mea taină, oscilînd între o răbdare lipsită de viitor şi o aşteptare încăpăţînată, dar dacă mă judec bine tîram după mine aceeaşi resemnată, trudnică neputinţă, care, în paroxismul ei, trebuia să se confunde cu disperarea.

Crezusem că neliniştitoarea putere a Peştelui-fierăstrău asupra mea se stîrşise, că rămăsese doar coşmar, ameninţător, dar ţinut în frîu de raţiune.

Apăru la o oră tîrzie, anunţîndu-se prin acel veşt tropăit de picioare atît de bine cunoscut. Îşi scoase mănuşile, tăcu şi tăcu cu semeţie multă vreme, ca şi cum s-ar fi observat pe sine însuşi, sau ca şi cînd s-ar fi simţit singur, iar eu, de bună seamă, nu existam.

Era neschimbat, arăta aceeaşi faţă pură, minunat de frumoasă, luminoasă, deasupra trupului mult alungit, subţire ca o sculptură de Giacometti.

Era îmbrăcat elegant, pantalonii kaki de călărie, armonizîndu-se perfect cu cizmele galbene, bine strînse pe picior, scurte, şi cu haina neagră ce-i subţia şi mai mult mijlocul.

Îmi privi cu oarecare nedumerire mîinile forfecate de cîinele lup, voi să mai întrebe ceva, dar se răzgîndi.

Era ca şi cînd nu ar fi ştiut nimic, şi nu ştiu cum dar eu ghicii că omul acesta regăsea pe un anume Panait, cu toate ascunzişurile şi nimicurile exterioare ce-i alcătuiau personalitatea, doar în odăiţă şi, straniu fapt, niciodată nu folosise asupra mea, aici, violenţa, condus de o neînţeleasă şfială sau poate de o subtilă tactică.

— Domnul Calfaiani mi-a vorbit de dumneata ieri dimineaţa, zise el deodată, în clipa cînd privirile îi căzură din nou asupra mîinilor mele.

— M-a întrebat dacă te cunosc.

— Şi ce i-ai răspuns ?

— El ţi-a bandajat mîinile ?

— Ştiţi doar...

— Nu, nu ştiu de ce un medic şi un om de vîrsta sa te preţuieşte, dar asta este treaba lui. „Sfătuiţi-l, mi-a zis el, să nu frecventeze anumite medii". Este sfatul său. Eu, însă, îţi spun că este bine să cunoşti pe oricine, din orice fel de mediu. Se întoarse şi băgai de seamă că, pentru prima oară de cînd îl cunoşteam, el zîmbea. Zîmbetul său mă enervă. Stringea buzele încercuind dinţii albi, perfecţi, cu un briu trandafiriu, în care pulsa sîngele.

— De ce oare nu mă împiedicaţi să plec, spusei deodată şi în aceeaşi clipă mă căiam pentru greşeala mea.

— Ţi-am citit gîndul pe faţă, zise el. Şi nu este nevoie să te împiedicăm să pleci din oraş, deoarece „ştiu că nu poţi pleca".

Aceste cuvinte, ultimele, pe care le pronunţă cu o judecată indiferenţă, mă îngroziră.

El tăcu şi se reaşeză. Îmi simteam gura uscată.

— La urma urmei... şi oaspetele meu avu deodată un ris prietenesc, ia spune-mi, vorbi el, ce te îndeamnă să te gîndeşti la o fugă din oraş ?

— Nu ştiu. Mi-e frică.

— De cine ? întrebă el cu glas moale.

Cu mîinile împreunate pe genunchi, el aşteaptă. Şi dintr-odată mă îndoii că el era cel de care îmi fusese frică. Totuşi ceva se schimbă pe obrazul meu atunci cînd îşi aţinti ochii catifelaţi, gazeloşi, asupra mea. Această schimbare de pe obrazul meu păru să-l mulţumească. Apoi, peste noi, recăzu tăcerea. Pe poliţă, la locul său, nacinicul îşi arunca puţinele reflexe peste umbrele gîndurilor noastre.

„Am să fug", zisei eu tare, după ce el plecă, cu o siguranţă în glas care îmi întări şi mai mult hotărîrea. „Altfel am să pier aici", adăugai, şi mă simţii deodată obosit ca de o imensă povară, . Din clipa aceea gîndul de a fugi mă stăpîni cu putere, şi simţii o uşurare bună, întocmai ca după o primejdie mare trecută cu bine. Dar bucuria pieri pe dată, o clipă rămăsei încremenit de grozăvia unui gînd care ameninţă să-mi răstoarne hotărîrea. Stam lîngă uşă, cu ochii fixaţi asupra imaginii celui ce plecase, şi-mi spuneam uimit : „De fapt de ce nu am fugit pînă acum ?". Şi tot eu răspunsei : „Fiindcă el mi-a sugerat acest gînd abia acum".

Fu o dureroasă străfulgerare, ca într-o revelaţie. Atunci, abia, eu înţelesei cumplita realitate, aceea a neputinţei mele, fiindcă atîrnam de voinţa lui, dar încăodată şi pentru totdeauna recăzui în propria-mi laşitate.

Şi, în golul sufletesc în care dibuiam, definitiv înfrînt, nimic nu mai avu ecou în mine, decît deruta şi spaima, căci toate se uneau şi se întorceau împotriva mea. Şi atunci un singur gînd : să scap !

Fie chiar murind.

Stăpînit de înfricoşatul gînd, străbătui aproape în fugă curtea. Deschisei poarta, nu văzui nimic, eram orb, revenit. Căzui pe pat, şi în tăcerea care se lăsă, auzii clare, distincte, hohotele mele de plîns...

A doua zi, flămînd şi neajutorat ca un cîine, pe înserat, citeam la lumina mizerabilă a nacinicului. Îmi desprindeam din cînd în cînd ochii de pe carte şi, pe lîngă pizzicatto-ul monoton al ploii, desluşeam un tropăit surd de picioare ce creştea mereu dîndu-mi impresia că nenumărate grupuri de vietăţi urcă un drum în pantă. Tropăit care se stîrşea în uşa odăiţei mele.

Am privit pe fereastră.

Eram prizonier în odăiţa mea şi dintr-un moment într-altul aveam să disting în tumultul acelui boncăluit surd, pasul moale, calculat, prea bine ştiut, care, dintre toţi acei paşi ce urcau, numai el avea să se oprească la uşă.

Dimineaţa, ieşisem în oraş, cuprins de febrilitate şi mai mult ca oricînd cu o vagă presimţire a unui lucru mereu aşteptat, care ar fi putut să se împlinească chiar astăzi, dar aflam aceeaşi stare de nelinişte buimacă pe chipurile trecătorilor.

Multă lume circula mereu, de fapt mai toţi aceşti grăbiţi rătăceau fără ţintă şi ghicii că ei aşteaptă „ceva". Ei doreau să se petreacă acest nedefinit ceva cu atîta ardoare, iar dorinţa lor fu, în clipele acelea, atît de puternică, încît molipsit la rîndu-mi mă oprii şi scrutai cu nelinişte cerul, casele, ferestrele, fiecare obiect ce ar fi putut să-mi dezvăluie tăinuitul sens al unui fapt teribil, cel aşteptat. Dar mai grăitoare erau privirile noastre intense. Ne cercetarăm îndelung, scormonind cu tăcută îndîrjire fiecare trăsătură de pe chipurile noastre, bănuind taine revelatoare, care se cereau aşternute pe pavaj, la picioare, de vînzare, taină pentru taină. Ca într-un talcioc. Şi fiindcă nimeni nu avu curajul să-şi strige în gura mare preţul vechiturii sale mototolite de mult demodată, ne arătarăm făţiş disprezul, dacă nu chiar ura.

Cine era, de fapt, acel ins din faţa mea cu care mi-am încleştat privirile, şi care îmi pretindea să am încredere în ochiul său obosit, unicul, rece de obicei, poate chiar mort,

Nuvelă

de

CONSTANTIN CONSTANTINESCU

înviorat acum de dorința colectivă ce creștea în noi, în jurul nostru ?

Frămîntarăm în loc terciul murdar al străzii, nehotăriți, dîndu-ne tîrcoale, și multă vreme, în așteptarea acelei teribile declanșări, tropotirăm încoace și încolo, pînă ce obosirăm. Ochiul ce mă urmărea se împlini de tristețe. Dar poate că și ai mei arătau descurajare, fiindcă celălalt îmi ceru atunci poruncitor să rup tăcerea. De ce nu avea cuțajul să fie primul ? Dar ei erau oameni prudenți, ce nevoie aveau să riște ?

Mă asmuțeau pe mine, cereau tinereții mele să se supuie.

Mă răzvrătii. Știam cîte ceva și eu despre viața noastră cea de toate zilele, căci cu toții ascundeam alta, adevărată, aceea pitită între cei patru pereți ai locuințelor noastre, între pereții pieptului...

„Nu ! spuseră ochii mei. Nu vă supărați dar nu pot să am încredere în voi, fiindcă nici voi nu aveți încredere în mine". „Ticălosule !" rostiră cu ură ochii tuturora...

Voii să mă disculp, îi rugai cu buze mute, inerte, căci, de fapt, eu aveam nevoie de ajutorul lor. Și cînd ochii lor mă părăsiră mă simții singur, umilit și deznădăjduit.

Tensiunea din ochii noștri se stinse ca o flacără fără combustibil, și noi aminarăm iarăși confruntarea pentru mîine la ora cînd sub mohoritul cer de primăvară, de-a lungul străzii mari, pe trotuarele murdare, iarăși vom repeta deznădăjduitul nostru tîrg mut, în așteptarea unei schimbări fericite.

Era obositor să reîntîlnești aceleași chipuri descurajate de ieri, cu aer suferind, peste care speranța arunca un zădarnic glasiu învăpăiat, prea subțire ca să ascundă cenușiul desperării noastre opace. Mă dobori și pe mine desperarea. O primii cu resemnare.

Cu ochii în pămînt, ca să nu ne mai vedem pe noi înșine, ne împrăștiarăm. Ce mai aveam de aflat ?

Se făcea coadă la cele două puțuri din apropierea portului.

Pe la prînz, cînd nori grei înlăturară soarele ca pe un element de decor nefolositor, iar cînd bubuituri năprasnice răsunară peste capetele noastre, fiecare am cercetat cu îngrijorare cerul. Ne era greu să înțelegem, că acele bubuituri sînt inofensive.

M-am refugiat în odăița mea și ascult și acum elementele dezlănțuite !

Mă hotărîi să nu-i mai aștept pe bunici și ghemuit în pat, cu mîinile reci ca gheața, ducîndu-le din vreme în vreme la gură să le încălzesc, ascultam și doream să se sfîrșească odată, căci se lăsa așteptat, sinistrul meu vizitator, pînă mă năpădiră gîndurile.

Și cum stam așa, mi se năzări că ușa se deschide.

Mai întîi, observai o umbră care, nici vorbă, era a unui om. O cercetai întrigat și, încet-încet, cu rîvnă bizară, îi întregii conturul. Totuși nu-i găsii nici un sens. Umbra nu semăna cu nimic. Cînd mă obișnuii cu prezența-i mută, o uitai : nu era decît umbra dulapului, chiar lîngă ușă.

Recăzui în apatia-în care o duceam de zile, luni, ani.

„Și totuși, acolo se ascunde cineva", îmi zisei, trezit deodată, și un simțămînt de teamă mă cuprinse. „Dacă ar fi cineva, ar face cît de cît zgomot", judecai eu. Dar de prea multă vreme nu auzeam de cît propriul meu glas interior, cu care mă angajam în nesfîrșite colocvii mute. „Și totuși, vorbii eu tare, acolo se află o ființă care se ascunde, fiindcă eu îi aud respirația".

Și iar mă pierdui în hățișul gîndurilor, dar într-o vreme observai alte umbre prelungindu-se de sub fereastră și văzui luna înălțîndu-se vertiginos.

Mă mirai, apoi mă ridicai în picioare. Cu înfiorare, deslușii limpede zborul astrului. Încă puțin și trebuia să dispară undeva, iar acolo privirile mele nu vor putea răzbate. Și, într-adevăr, luna dispăru.

În aceeași clipă, ca și cum numai acest fapt ar fi așteptat, ușa se deschise vizibil și o formă nedeslușită se strecură binișor în odaie.

A ! făcui eu uluit. Pe fondul întunecat al ușii — lucru uimitor — un contur ce-mi amintea pe al bunicului se întregea văzînd cu ochii, o lumină difuză umplea progresiv acest contur, astfel că în negrul intens al odăii, eu deslușii cu ușurință chiar culoarea sură a firelor din barbă. Iar lîngă tîmplă mi se păru — nu, nu mă înșelam — că se lățea o tăietură zdrențuită adînc și care sîngera. El, însă, nu-o lua în seamă... „Oricum, gîndii eu, este o rană mortală".

Și spusei, atunci :

— Ce-ai la tîmplă, bunelule !

El pornise să se miște, de aceea poate nu mi-a răspuns — și eu fui atras de ciudățenia mersului său. Cum să spun, din toată înfățișarea lui, vedeam și înțelegeam că este bunicul meu. Încă stam — totuși — la îndoială.

Mai ales, mă nedumerea un amănunt necunoscut în mișcările sale, parcă o forță nevăzută îl purta de colo-colo, mătînd astfel nehotărîre, sau ca și cum, în legănările acelea ciudate, el se împiedica de ceva moale și foarte lunecos, ceva ca o prezență stînjenitoare, nedefinită, imaterială ce se infiltra treptat în mine, asemănătoare cu stăpînita groază omenească, încă lucidă.

Vrui să-l avertizez că acolo lîngă plită se află scaunul pe care șezusem, să nu se lovească de el pe întuneric. Dar... dumnezeule doamne, ce se întîmplă ?

Se afla cineva pe scaun. Nu putea fi decît bunica. De cînd sta acolo ? N-ar fi trebuit să mă mir, de altfel de multe ori o găseam așteptînd în întuneric. Ceasuri întregi se ghemuia astfel, parcă asculta ceva nespus de grav dinlăuntrul său. Nu avea nimic neobișnuit, nici acum, în atitudinea sa, dar așa cum se împutina, tăcută, îngîndurată, mie îmi dă impresia că este gata să plece dintr-o clipă într-alta.

Cugetai că ea era de mult acolo, că nu voise să mă sîcîie cu prezența ei, și în așteptarea bătrînului, picotea pe scaun. Bătrînul se opri lîngă ea, bunica îl întrebă cu ochii : „Ai venit ?" „Am venit" răspunse el într-același fel.

Întins în pat, încordai ca un arc, așteptam ceva.

Bunicul se așeză pe ladă.

Trecură una, două, trei, sau cîte clipe ?, în care timp se așternea un vid în jurul meu și în curînd nici un zgomot nu mai înregistrai. Bătăile inimii se liniștiră, fierbințeala de sub teastă se furișă în găvanele ochilor, și dacă m-aș fi privit în oglindă, mi-aș fi văzut ochii. Nu știu dacă mi-am dat seama de gestul ce l-a făcut bunicul, în clipa următoare însă, drept urmare firească, bunica se ridică de pe scaun și se așeză lîngă bătrîn.

Acum ședeau unul lîngă altul, mereu tăcuți, ca niște umbre vii, și sînt foarte sigur, într-un singur punct se îndreptau privirile lor : către mine. Ce așteptau ? Ori poate voiau să-mi dea o veste foarte importantă ?

Plecaseră amîndoi de ieri seară. Noaptea, orașul fusese vizitat de un val de avioane, cîteva bombe detunaseră undeva, în raza portului și... nimic însemnat.

„Bunica era neliniștită. Ce voia oare ? Ținea în mînă o bocceluță (eu n-o văzusem), tot da s-o pună cînd pe ladă, cînd jos la picioarele ei, se răzgîndea, și mă miram că bunicul asistă indiferent, dar cînd se hotărî și o lăsă jos, atunci eu scosei un strigăt de mirare : bunica era încălțată numai cu un singur cipic, din stofă cazonă, cu tiv verde, ușor luminat acum de lună.

Papucul mă atrăgea, mă hipnotiza, și eu îmi ziceam tulburat, din ce în ce mai tulburat : „Unde am mai văzut un astfel de papuc ? Dar numai unul singur ! Băgați bine de seamă ! Unul singur ! Unul singur ! Unul singur ! Unul singur !

Brusc, îmi amintii. Dimineață, trecusem de cinematograful Odeon și mă lăsasem la vale către port. M-a atras un grup de persoane. Mă apropiai. Ei cercetau ceva, de la distanță nu prea mare, unul sau doi metri, și curios lucru, ei nu intenționau să se apropie mai mult de obiectul curiozității lor, pe care eu îl socotii de asemeni de la distanță, niște haine vechi, așezate în grămezi distincte unele de altele.

Am văzut, mai întîi, fiindcă pe acel obiect mi-au căzut privirile, un cipic din stofă cazonă cu tiv verde, care sta strîmb pe laba unui picior, despuiat pînă la genunchi. Am intuit de îndată, grozăvia, unui spectacol macabru. Am trecut mai departe, dar printre gene tot am deslușit prăfuitele grămezi de haine, înșirate de-a lungul zidului. Cred că am reușit să număr vreo șaisprezece, din care nu am putut înțelege mare lucru, deoarece, repet, îmi filtram spaima printre gene.

Mă postai în apropiere, și cu spaima galopînd sălbatic în mine, voiam și nu voiam să plec.

Atunci se făcură auzite bubuituri, grupul de curioși se neliniști, privirăm cerul, și cînd primele picături izbiră oblic zidul și se sparseră sunînd sec de acele zdrențe, o luarăm cu toții la fugă.

„Tăcerea dăinuia în odaie. Atunci bunica privi către mine, și eu înțelesei, sau mai bine zis ghicii că vorbește, după mișcările buzelor, căci — lucru straniu — nu auzeam nimic.

— Doarme, păreau că spun buzele ei.

— Să-l trezim, rosti într-același fel și bunicul, l-o fi foame.

— N-a mîncat nimic de ieri. Fără noi, ei nu mănîncă nimic.

— Ne-a așteptat pe noi...

— Nouă, de-acum, nu ne-o mai fi foame...

Tăcură, și se gîndiră la un lucru trist, fiindcă oftară.

— Să-l lăsăm să doarmă, hotărî bunicul.

Subliniez, că acest scurt dialog se petrecu în cea mai perfectă tăcere, dar dincolo de gesturile și mișcările lor solemne, hieratice, țopite în umbră, eu ghiceam sunetele ce le însoțeau și nu le auzeam.

Bunica veni lîngă pat, și eu mă miram că nu vede ochii mei larg deschiși.

— Doarme, spuse ea ca pentru sine, îl lăsăm să se hodinească.

Cu foarte multă grijă ea desfăcu bocceluța din care scoase : două ouă de găină, o bucată de salam, și jumătate de pîine neagră de casă îndoită cu mîna.

Toate aceste bunătăți ea le așeză pe scaun lîngă capul meu, să le am la îndemînă.

Veni și bunicul și mă privi multă vreme, pînă ce eu simții că mă fură somnul. Îmi porunceam să rămîn treaz, pleoapele se făceau de plumb, uneori reușeam să-mi desfac ochii, bunicii stau tot la capul meu, pînă ce, într-o vreme, simții mîinile lor gnjulii care mă loveau la spate, îmi loveau picioarele...

Bunica spuse :

— Îi sînt reci picioarele.

— Și mie mi-e frig la picioare, mormăi bunicul, zău, de ce mi-o fi așa de frig.

— Fiindcă ești bătrîn.

— Tu cum ești, tînără ?

— Gata, atîta aștepți, arătule !

— Eu ori tu ?

Lucră seama și se potoliră.

Mai trecură ceasuri lungi în aceeași tăcere, pînă ce...

— Ei, rosti grav bunicul să mergem și noi de-acuma...

— Să mergem, spuse și bunica.

Își legă bine basmaua neagră, făcînd două noduri sub bărbie, și ieșiră amîndoi în virful picioarelor. La poartă, aruncară o privire largă în care cuprinseră casa, ograda, își amintiră desigur și de mine, și plecară.

Reușii să ies din golul în care zăceam și strigai :

— Unde plecați acum, în toiul nopții ? Doar aici este casa noastră... Vă rog nu plecați, hoho'u eu în plîns, merg și eu cu voi.

Ei clătinară din cap cu tristețe, și se duseră mînați de o grabă stranie, către o țintă pe care eu o ghicii cu greșeală : se grăbeau să-și reia locul lor sub rid, și, lîngă celelalte rămășițe informe, să se transforme în două grămezi de zdrențe omenești, care, mie, nu-mi aminteau în nici un fel de bunicii mei.

Și vrui să mă conving de temeinicia presupunerilor mele.

Mă luai după ei. Pe străzile pustii ei păreau, totuși, să se ferească, căci pășeau fără zgomot. Mersei în urma lor, uneori atît de aproape, încît ar fi trebuit să le aud gîfîitul, dar nu auzeam nimic. Într-un rînd, așa, dintr-o pornire neînțeleasă, îmi veni în minte să-i prind brațul bunicului, căci gîfîia rău. Întinsei palma, și degetele mele întîlniră aerul. Repetai gestul, dar în clipa aceea bunicul se opri, întoarse puțin capul, iar pleoapele îi căzură peste ochi. Era ca și cum ar fi voit să mă mustre, nu mai avu decît puterea să mă privească, cu pleoapele însă lăsate peste ochi. Dar și așa eu înțelesei mustrarea ochilor.

Pînă să-mi vin în fire, ei fu iarăși lîngă bunica dar ea nu părea să bage în seamă nimic și alerga din ce în ce mai repede, cu o vioiciune care mă nedumerea.

Curînd ajunseră la un colț de stradă, și-i pierdui. Alergai într-acolo, nicăieri, nu se vedea nimic, lîngă mine, foarte aproape, izbucni din întuneric o tuse groasă : tușea un cal.

— Ai răcit... sau ce ai ? se miră un glas de om, deasemeni foarte aproape. Calul mai icni de cîteva ori și se liniști.

Omul trebăluia mereu, făcea niște zgomote ca și cum ar fi tîrît ceva greu peste pavaj. Întinsei mîna și întîlnii scoarța umedă a unui copac. Mă lipii de el și îmi oprii respirația să ghicesc lucrarea omului. Îi deslușii cu greutate umbra, văzui cum se apleacă, și iar auzii zgomotul cel de neînțeles ; tîra, fără îndoială, niște trupuri. Și, deodată, descoperii că locul unde mă aflam, era același de dimineață cînd mă înspăimîntaseră groaznic cadavrele omenești, înșirate lîngă zid. Iată și zidul ! Albea ușor, sub catranul cerului. Omul tîra cadavrele și le arunca la întîmplare într-o căruță.

Pe ultimele două (eu le întregii în minte ca fiind ale bunicilor), le luă în brațe și văzui atunci limpede căzînd un obiect moale.

Cărușașul își sfîrșise treaba lui grozavă, iar eu, înfiorat, nu-mi desprindeam privirile de acel obiect.

Așteptam să plece omul. El nu se grăbea de loc, vorbea cu calul, într-un fel enervant, ca și cum calul vorbea și cmul asculta. Apoi, mă aflai singur. Îmi desprinsei piciorul drept de pămînt dar constatai că nu mă pot clinti. Făcui un efort desperat și mă prăbușii, iar degetele mele apucară și pipăiră multă vreme straniul, nemaipomenitul obiect și greu putui înțelege că nu era decît un cipic.

Noaptea, foarte tîrziu, mi se păru că cineva încerca ușa. Vrui să strig, și-mi revenii horcăind în brațele Feliciei. Mă sărută și plîngea, mă acoperea cu trupu-i, gol sub rochia de mătase înflorată, și atît de fierbinte, încît eu o respingeam dorind o boare de aer răcoros, încins de o febră care amenința să mă răpună.

Apoi, poate a doua zi, sau a treia, ori a patra, nu mai știu, cumplita mea desperare îmi cerea imperios prezența Feliciei, și în așteptarea ei mă clătinam între frică și speranță.

Ea nu veni.

Mă pregăteam să ies, deschisesem ușa și, precizez, ridicam ochii să privesc în zare cînd, dintr-odată, ca și cînd peste întreaga fire s-ar fi prăbușit o uriașă cuvertură neagră, sau poate eu orbisem brusc, s-a lăsat un întuneric de nepătruns. Dusei mîinile la gît simțind că mă sufoc.

Se făcea din ce în ce mai negru înaintea mea, apoi se dezlănțuiră furtuna și ploaia. Ploua sau ningea, nu știu prea bine, dar în fața mea se ridica o perdea fumurie, cu urzeala oblică, căreia o mînă nevăzută îi tot schimba direcția.

Vîntul se amesteca în această urzeală, rupînd brusc firele, mă plesnea peste față, mă înfășura, mă lega strîns tăindu-mi suflarea și în curînd eram ud pînă la piele.

Într-o vreme, mă oprii să ascult un sunet nedeslușit care mă urmărea. Îmi reluai drumul, fără să văd nimic, iar respirația mi se îngreuia mereu. Căscam larg gura și înghițeam apă. Mă sufocam.

Instinctiv, ridicai brațele și începui să le pilotez, ca și cum aș fi înotat.

În întunericul lichid din juru-mi mă străfulgeră o bănuială : de ce nu mai vedeam nimic înaintea mea ? Și de ce aveam din ce în ce mai cumplită senzația sufocării ?

Cînd mi se opri definitiv respirația, gîndii cu groază : „nu cumva umblu pe fundul fluviului ?"

De cîtă vreme rătăceam, plutind între ape, în adîncul marelui fluviu ?

Fără să văd, simții, pe neașteptate, urmărindu-mă o vietate bizară. Aducea cu ea acel sunet obsesiv și care semăna foarte bine cu zgomotul apei în burta unui cal în galop, numai că nu auzeam nici un tropăit de copite. La fel de neașteptat, precum se ivise, sunetul dispăru. Lovii puternic apa cu mîinile și picioarele, dorind aerul curat și uscat de afară.

Un curent de apă mă prinse, mă rostogoli și îmi revenii încleștat de ceva ce nu putea fi decît un gard de pari înfipți în nămolul Dunării.

Apa îmi fosnea în urechi și, nemaisperînd nimic, strigai.

Ca și cum mi-ar fi interceptat chemarea, prezența neliniștitoare de adineauri se ivi iarăși. O simțeam alunecînd în jurul meu, îmi da tîrcoale, pregătind fără îndoială atacul. Aluneca, cu același sunet straniu, parcă scutura o sticlă pe jumătate plină, însoțindu-mă, în vreme ce eu mă rostogoleam în nămolul cleios.

Vietatea păru să-mi ghicească groaza și parcă încercă

(Continuare în pagina a 6-a)

CONSTANTIN ȘTEFURIUC

Moartea fratelui de sînge

Doi copii mari și-au ascuns inimile într-un copac
Șerpii umblau prin scorburi să le găsească
Păsările scobeau ferestre spre lună
Să nu le fie teamă inimilor, să nu putrezească.

Doi copii mari joacă șotronul în viață
Unul aruncă inima aproape de moarte
Celălalt e dureros de sincer
Și-aruncă inima mult mai departe.

Mi-a murit fratele de sînge
Într-o zi a venit o apă și l-a acoperit cu dor
De-atunci mi-au crescut frunze pe trup și în sînge
Și nu mai sînt om, sînt plop tremurător.

Requiem

Adam se dezbracă de lună
Și intră cu trupul într-o lacrimă neplînsă
Iarba crește pe fața oglinzii,
Șerpii mor cu limba aprinsă.

E o secetă de albastru în lume
Bîntuie un dor de miei și de sfinți
Unii uităm să ne mai naștem
Și ne rămîne inima-n părinți.

Alții curgem în iluri nebune
Așteptînd să ne-mvîrtă pămîntu-napoi
Lupii urlă la focul din sînge
Și niciodată nu ne mai întoarcem în noi.

Pe o vîrstă de băiat

Pe o vîrstă de băiat
Ard cu inima cuvinte
Stelele să doară cînd și-aștept
Nostalgia de-un copac tierbinte.
Robinson pe-o insulă prea albă
Trece prin destinul unei ape,
Eu, bătrînul stelelor aprinse
Am să mor cu cerul prea aproape.
Prin adolescentei mă declar
Și pot peste păsări să fiu rege
Și o roată roșie în univers
Trece peste oameni și tot merge...

Știam de la păsări

Un băiat aleargă spre mine, singur spre mine
aleargă —
Spre mine cel de acum —
Cu o mînă ținea umbra sub brat
Cu o mînă — înota.
Știam de la păsări, auzisem de la un copac
Că stelele trăiesc în cuvinte
Că atunci cînd îți spun — iubito !
Vorbesc cu steaua cea mai tierbinte
Voi rămîne un timp să veghez
Singurătatea începuturilor de drum
Cum se tîrîie apele pe trupul pămîntului
Să-i modeleze gura cu sărutări de scrum.
Voi rămîne un timp, aici, la marginea luminii
Să învăț să număr pînă la doi.
Mîine ne vom retrage în trupuri bonale
Și cerul va arunca cu stele după noi.

Echilibru pe apă

Oglinda se uită în sufletul meu.
Mi-a crescut inima într-un copac albastru
Frunzele acestea îmi dau foc sîngelui
Iarba încarcă prăștiile cu rouă.
Plec. Plec din această insulă de sticlă
Vă las cămașa să înveliți păsările și apele
Care fug spre ceea ce va urma.
Copacii curg din cer
Șerpii vorbesc noaptea prin somnul pereților
Plec. Vreau că călătoresc pe scheletul acestei
ape elastice
Mi-am uitat trupul în sunete
Și acum sînt singur, singur, numai cu lumea.

Peștii muți

Peștii nu vorbesc niciodată
Ei taie apele în fîșii
Cu care leagă pămîntul
Să nu plesnească precum o sămînță, primăvara.
Cînd ouăle încep să gîndească.
Peștii rostogolesc acest bandaj albastru
Peste ochii fîntînilor
Arși de dragostea cu care lăcrimează pe lună.
În fiecare zi decupez soarele
Și-l așez pe un deal, cu fața spre oameni.
Peștii urcă dealul, cu apele în spate,
În fiecare zi urcă dealul, mulți ca mireslele
Și cînd să ajungă să sărute soarele
Scapă apele de pe ei
Și rămîn goi
Și de teamă se închid în singurătatea lor
Dintre gură și coadă.

Copacul mire

Copacii bat din aripi — semn de nuntă
Trei rîuri mari pornesc din stema astru
Și trec din curcubeele din sînge
În roșu, galben și albastru.

Semințele rotesc pămîntul spre lumină
Azi, cerul face pîinea cea mai mare
Bat clopote de apă peste țară
Din stele picură culori de sărbătoare.

Fîntînile zboară cu gîtul în păsări
Apele izvorăsc dintr-o mare iubire
Soarele se dă la o parte
Să intre copacul mire, copacul mire...

Copacii bat din aripi — semn de nuntă
Trei rîuri mari pornesc din stema astru
Și trec din curcubeele din sînge
În roșu, galben și albastru.

Păunul

Îmbracă-te frumos de-nmormîntare — pămîntule !
Căci va veni zăpada să cînte la pian
Ochii acestor sunete mă sfîșie
Și n-am cum să mă apăr de viscolul muzicii.

Sînt ochiul pămîntului
Și noaptea mă acoperă ca o pleoapă ;
Ce albastră e lumea pe dinăuntrul ei !
Stinții aceștia au ajuns stinți din prea multă
dragoste,
Din prea multă dragoste vor fi dumnezei.

Simt că se termină de ars luna
Simt că se termină de ars ochii.
Și viscolul acestei muzici
O să ne acopere cu lumina propriului nostru
trup.

Facerea lumii

O, cum mă zbat să ies din acest copac
Veverițele mi-au tript vinele trecînd prin ele,
Ploile mă leagă de cer ca de-o parașută
Și mă răstignesc pe o cruce de stele.

Mă arunc în prăpastia unei ape întrunzite
Cu sîni și cu brațe prea lungi.
Rîd și plîng ca un nebun în flăcări ;
Te-ntinzi după fructele trupului — nu le ajungi.

Maria — nume de ceară dat lunii
Dimineața sar din somn într-o apă mută
Doamne, aruncă-mi cu albastru în ochi
Să nu văd animalul care mă înghite și mă sărută.

Faraonul

Rupeți bucăți de carne din cer
Să rămînă stelele numai în case.
Apele să se întoarcă la izvoare
Luna să-și nască puii pe case.

Primitivă lume cu soare ciocit de păsări
De un timp locuiesc într-un ochi de faraon ;
Ramses e un cal frumos
Ramses e-nhămat la tron.

Nici nu știu cum s-apleacă apele spre mine
Și-mi toarnă-n inimă nisip.
Fețeți, vă rog, puțină liniște în sentimente
Să-mi văd asemănarea cu Sisif.

Elegie pentru sosiri și plecări

Despărțirile vin și pleacă din sufletul meu
Aiurind vin și pleacă despărțirile.
M-am tăcut gara despărțirilor mele
Cred într-unul Dumnezeu :
Trenul
Care-mi duce și-mi aduce sufletul,
Trenul care mă arde,
Trenul care mă mușcă,
Trenul care mă iubește.
Opriți trenul în dreptul inimii
Să coboare apele, prietenii mei să coboare.
Opriți trenul în dreptul cerului
Să coboare fîntînile mușcate de soare.
Doamne ce pustii sînt gările uneori
Ca niște puști părăsite
Sufletul meu umblă schelălăind printre voi
Amenințat de trenuri și de vînători.

Elegie I

Păsările se sparg de ochii noștri
Și trag cerul pe-o roată de soare.
Arde gura rîului, arde sînul omătului,
Poetului îi arde o culoare.

Știu să dezmierd plecarea ta din umbră
Să sun fîntîni cu șerpi la rădăcină
Și cînd închid o pleoapă de culoare
În ochiul celălalt îmi țipă o lumină.

Și sîngele-mi ca planta tîrîtoare
De cer se leagă și de stele plînse
Se prăbușesc în mine niște ape
Cu trupuri anonime și aprinse.

Vai, prietenii mei intră în alt trup
Și se dezbracă de inimi și de cămăși absurde
Atîrnă apoi de ei ca limbile de clopot
Și-și strigă numele dintîi, dar nimeni nu
răspunde.

Nu vă-aplecați prea tare înspre cer
Că prea sînt albe stelele și prea-s albastre
Și s-ar putea să moară cineva
Între sosirile și-ntre plecările iubirii noastre.

Elegie II

Toarnă-mi cerul pe trup, toarnă-mi cerul
Să-mi rotesc inima ca o moară de vînt
Leagă copacii cu luna la ochi
Să ghicesc de ce cînt, de ce cînt...

Dans de sîni pe cenușa culorii
Ardem nopțile cu părul vîlvoi
Un sărut bate clopotul lunii,
O apă își ninge peștii pe noi.

Arhiva Arghezi

„Cîntare omului"

Titlul volumului de versuri se raportează la momentul apariției și la anii anteriori cînd a fost plămădit de autor. El poate fi însă extins și asupra unui proect de mai tirziu cu izvoare comune.

Arghezi pregătea încă mai demult o carte despre sufletul țăranului și țărăncii satelor noastre, urmărindu-l ideea unei zugrăviri adînci și complexe a însușirilor acestor oameni, caracterul și forțele lor de rezistență, supraviețuire și biruință pe acest pămînt de felurite întretăieri istorice... Țăranul fusese prezentat în literatura preferată pînă la război, cînd idilic, cînd la modul comparativ cu luxul boieresc, de cele mai multe ori silit de condeie să apară sărăntoc, prostănac și mai nici o dată așa cum era el întreg : neam frumos de oameni, inteligenți, sensibili, răbdători și buni.

El vedea această carte alcătuită dintr-o serie de proze : tablete, momente de viață, comentarii, dialoguri, peisaje... Începuse lucrul efectiv cam prin 1948, în singurătățile adînci ale unui timp cînd prin Mărțișor se așternuse o liniște obligată de împrejurări. Cîțiva tineri, mai cutezători, veneau din cînd în cînd să-l vadă, să-l cunoască, să mai afle gîndurile și proectele lui. În cîteva ierni geroase și primăveri de așteptări, Arghezi împărțea această singurătate, în ceasuri lungi de convorbiri și de lectură, cu profesorul de istorie Mihai Sînzianu, care a fost, într-un fel, martorul genezei, sub prima ei formă, în proză, a „Cîntării omului"... Pagini întregi, adevărate capitole ale acestei cărți, le-a ascultat sau citit numai profesorul Sînzianu și în parte noi cei din familie.

Arghezi nu obișnuia să citească și acest moment poate unic, nu de aer al unui cenaclu intim, reprezenta de fapt un control al manuscrisului și o mărturisire a lucrului activ. Aceste pagini și capitole au dispărut : Arghezi le-a ars cu mîna lui, în soba de fier a chiliei din Mărțișor.

— „Aș fi vrut să fie o carte dedicată muncii și vieții încleștate cu timpul, și cu pămîntul. mi-a spus el o dată vorbind despre acea perioadă. Voiam să pun țăranul în lumina lui adevărată, căci el este neamul și țara românească, el a suferit, el a luptat, el a flăminzit sute de ani, el ne-a dat pe noi orășenii, el e poporul care a biruit întodeauna... Din spiritul acestei cărți rispite în fum, a ieșit „Cîntare omului" care e o sinteză, pe un plan aș zice mai filozofic, a suratei ei, întîia... Îmi pare rău că am băgat toate manuscrisele în foc, dar așa era timpul atunci..."

Stihurile care au alcătuit volumul apărut, reprezintă altă etapă de lucru, la o distanță de vreo doi, trei ani. Arghezi hotărîse volumul să fie un mesaj pentru omenirea toată, pornit din izvoarele și brazdele românești. Una dintre primele poezii lucrate pentru volum a fost „Cel ce gîndește singur" ca și „Om cu om"... Poemul „Cîntare omului" a fost lucrat, după unele reconstituiri calendaristice, în perioada anilor 1952—1954 și cuprindea cîteva poezii în plus față de momentul apariției.

Între cele două forme ale unei singure idei, numai versurile au văzut lumina tiparului, proectul în proză rămînînd o preocupare pentru un timp de refacere a mai multor manuscrise cu aceiaș soartă. Timpul însă n-a mai ajuns...

Dar „Cîntare omului" avea o continuare, plănuită să intre în lucru încă din cursul anului 1965. Titlul general sub care se adunaseră o serie de însemnări și fragmente în versuri era „Neomul" (evident nu ar fi fost o cîntare neomului) din care făceau o serie de versuri apărute ca : Singele, Balada singelui, Psalm (vol. Noaptea) Du-te, vino ca și altele rămase în caietul de lucru sub titlurile provizorii Pace și război și Generalii.

E vina vieții și a morții că poemul închinat omului nu și-a găsit împlinirea. Dar titlul Neomul, *care ar fi zugrăvit chipul de contrast al unui anume tip de om, sporind valoarea celui dintîi, rămîne pecetluit de călimara lui Arghezi, care și în clipa despărțirii de ea și condei, avea cerneala încă proaspătă...*

Barbu T. ARGHEZI

P. S. — O scrisoare semnată Raf. Roda, cere redacției să specifice că fotografia Arghezi cu un pisoi în brațe, *apărută într-unul din numerele trecute ale revistei, îi aparține, fiind făcută de D-sa în mai 1945... Subsemnatul a luat-o din albumul de familie, oferind-o ilustrării unui text la împlinirea a 88 de ani de la nașterea celui ce s-a lăsat prins de obiectiv. Dar cum această fotografie nu era semnată, nici redacția nu poate fi învinuită de nepolitețe profesională, mai ales că ea nu a făcut obiectul unei expertize contabile... Cît despre prezența ei în albumul și arhiva de familie, ea se datorește fie oferirii ei de către autor, fie prin rambursarea imediată a contravalorii ei lui Arghezi neplăcîndu-i să rămînă dator... B.T.A.*

În atenția Editurii pentru Literatură

Revista „Luceafărul" mi-a transmis scrisoarea Editurii pentru Literatură prin care mi se atrage atenția asupra confuziei regretabile de nume privind traducătorul romanului „Simplicius Simplicissimus" de Grimmelshausen — și-mi mărturisesc mulțumirile pentru tonul colegial și pentru ținuta frumoasă și îndreptățit critică cu care mi se semnalează erorile din articolul meu „Traduceriri și traducători". Recunoscîndu-le, vreau în aceste rînduri să-mi exprim stima pentru Dl. Profesor Virgil Tempeanu, recunoscut prin substanțialele sale contribuții de cultură privind activitatea sa de traducător din literatura germană, regretul meu constituind totodată un semn că voi satisface pe viitor exigențele cuvenite de documentare riguroasă.

Paul SCHUSTER

BIOGRAFII LIRICE

Infernul din lucruri

O antologie excepțională (**Vină**, 1967) alcătuiește Ion Alexandru din materia primelor sale volume (**Cum să vă spun** — 1964, **Viața deocamdată** — 1965, **Infernul discutabil** — 1966). Dificultatea, în cazul lui, nu este aceea de a numi cu un cuvînt poezia. Criticii au înțeles imediat registrul în care cîntă poetul, sunetul lui tulburător și irepetabil.

Greu este a figura acest univers intraductibil, complicat și profund ca și viața, a-i explica rațiunea.

Poetul însuși face dificultăți, căci există în **Cum să vă spun** o puritate neobișnuită, o dulce candoare în fața vieții (**Ploaia, Minzul**) și, ceea ce este mai curios, există în acest volum un poet tot atît de autentic ca și cel din **Vină**, dar străin cu desăvîrșire de el : „Mi-e proaspătă-n pupile o sfîntă întîmplare/ Ce vreau de-acum o clipă a nu mă părăsi, / Eram pe cîmp, cînd răsăritul soare / Întemeia în mine, strigînd, o nouă zi. // Întinsă pe pămînt o iapă înspumată/ Gemea așa de gravă și necheza ușor. / Mi-am suflecat cămașa, îngenuncheat îndată/ Și cum știui am dat un ajutor". **(Minzul)**.

Fixîndu-și, în fine, vocea, Ion Alexandru renunță în **Vină** la mai toate poemele din volumul de debut (**Reveniri** este singura excepție). Intrînd în maturitate, poetul ajunge la conștiința de sine, descoperindu-se descendentul unei spițe străvechi de poeți, investit cu secretele meseriei, **inițiat** adică : Mă trag din neam străvechi, de cîntăreți dieci / în stranele bisericilor ardelene / Todor, Simion, Vasile, Petre, Ion și Pavel, / țărani cu sepci de oale și suman./ ... Creșteau un fel de mentă adusă din păduri / la miezul nopții cu felinar de ploaie, / ascunsă-n mască de cerb din ritual. / Amestecată-aceasta cu scum de cucuvaie / și miezul simburilor de la un prun / la primul rod, / se dobîndea un licăr de licoare pură / pe care babele din urmă îl vărsau fierbînd, / dintr-un potir de piatră, / în gîtul noului născut, / după ce vocea moartă fusese îngropată. Numai astfel reînvia știutul glas, / cîntecul pur să nu se risipească" **(Origini)**.

Acest diac cîntă țara din care descinde în versuri de o gravitate copleșitoare : „E o pășune în Ardeal cu arbori străvechi / înnegriți de umbră și scorburi mari cu viespi și roiuri de furnicare / și muri copți cînd griul dă în pîrgă. / Pe dealuri ard noaptea urme de picior desculț / aprinse de lună, și în colibe de lemn pe roți / ciurdarii visează mereu ripa aceea prăbușită / de un cutremur la începutul pămîntului. / Crește iarba pînă la burta cailor / și flori de toate neamurile se-mpreună / una cu cealaltă aici". **(Cosmosul meu)**.

Dar, firește, acesta e modul concret de a pune problema, și este locul să spunem că poet al satului Ion Alexandru nu este ! Ardealul lui este la fel de fabulos ca Sciția lui Herodot, ca Moldova lui Cantemir sau ca Transilvania lui Bălcescu. Țara aceasta este o țară inexistentă, un URLAND văzut cu ochi mitologic, spațiul în care trăiesc sentimentele poetului, așa cum Ion Barbu trăiește în Grecia abstractă sau Eminescu în Dacia.

Bătrîn de această experiență, poetul este blestemat să vadă în spatele lucrurilor — viermii colcăind în fructele lustruite de frumusețe, rădăcina putredă din pămînt : „....la nașteri, darul meu pe pieptul noului născut este / un bulgăre puhav de pămînt / în care rădăcina putrezește — / mirilor în noaptea nuptială / le pun la căpătîi un măr / frumos pe dinafară în care viermii / s-au născut în interior ;" **(Alci)**.

Ion Alexandru divulgă deci infernul existent în lucruri, îl discută, căci lumea are două fețe. Dar poetul nu are oroare de o stare anume ci de imposibilitatea existenței unui singur principiu. Binele există alături de rău, viața alături de moarte, într-o veșnică dispută. Excepție de la aceste legi nu există ! Oglinda înflorește la mucul luminării / păcatele de două mii de ani. / Cetatea-și vede-n apă sora ireală / rupind, ca vipera, din temelia ei / Ce poți să faci cînd după zi e noapte / și paște secera orice belșug. / De-atîtea legi se ține seama în acest / că ai-am văzut vreodată doi vulturi într-un trup". **(Pas pe pas)**.

Prin urmare, poetul vede viața cu un ochi neomenesc. Procese îndelungate sînt surprinse în esență, nu în ceremonia lor, așa încît universul este perceput într-o secundă, murind și trăind deopotrivă. Rezultă de aici o viziune tragică a lumii, care produce o poezie de o mare forță imaginativă. Dar despre o „estetică a urîtului" nu poate fi vorba ! Cu Arghezi, cel din **Flori de mucigai**, Ion Alexandru nu are nimic comun. Poetul ca Baudelaire în **Une charogne**, nu se poate bucura de „frumos", de „viață", pentru că el vede simultan în lucruri imaginea „urîtă", „moartă". Nu sîntem deci în fața unei **teme** (dezorganizarea universului, dezagregarea materiei) ci în fața unei viziuni filozofice a lumii. Nu teroarea de materialitate, exprimată în numele unei spiritualități purificante, este tulburătoare la Ion Alexandru, ci această stare de **conștiință excesivă**. Poetul trece prin lume tragic, mereu cu sabia lui Damocles deasupra capului.

Ceea ce nu s-a înțeles, cred, este că în acest infern agitat de legi contradictorii, poetul are o singură certitudine : aceea că prin cuvinte el poate numi lucrurile, poate fixa lumea. Firește, prin această operație, poetul nu poate decît să stabilească un echilibru iluzoriu. Numind lucrurile, contradicțiile universale nu sînt rezolvate ! De fapt, infernul din lume se mută în cuvinte, dar poetul are iluzia contemplației : „Cît infern în fiecare cuvînt ! / Îmi crapă smaltul de pe dinți de fierbințeala lor, / Cît miraj ! Cenușa Domnului e ghemuită / lîngă fiecare' ... Se face zi, se face noapte, / ruginesc mări, seacă oglinzi, / îngheață femei, / se cufundă orașe, pulberi trecătoare, / evoluează noțiuni, se compromit turnuri, / cuvintele ard pururi, stele mișcătoare / în coroane regești... **(Cît infern)**.

Poetul nu rezolvă astfel o dramă, dar își acordă o iluzie !

Florin MANOLESCU

„SEMNIFICANTUL" ȘI DISPARIȚIA PERSONAJULUI

Textul lui Jacques Lacan se refuză unei lecturi „clasice" ; discursul nu tinde și nu-și dorește transparența, nici virtuțile ordonatoare ale logicii formale. „Scrierile" lui Lacan (paradoxal, cea mai mare parte a textelor au fost **vorbite**) părăsesc obișnuința unei texturi discursive construite ca o suprafață de cuvinte, semnale ale unei realități exterioare, doar vizată și anunțată prin ele. Cadrul discursului psihanalitic devine cel spațial, fără sensuri și direcții privilegiate, luminat sau umbrit în desfășurări aluzive, cu nebănuite deschideri în profunzime ; spațiu în care jocul **semnificanților** creează și se lasă integrat într-un timp propriu, dincolo de liniaritatea cronologică. Modernitatea lui Lacan nu rămîne doar un atribut acordat cu gratitudine de publicistica mondenă de popularizare ; dacă nu ne-ar opri puțina considerație pe care structuraliștii o acordă „vechilor forme de continuitate moale prin care se atenuează, de obicei, faptul sălbatic al schimbării" (M. Foucault, **Réponse à une question**, in Esprit, 5/1968), am putea găsi în textul lui Lacan confluența intuițiilor freudiene (purificate de interpretarea sexologică vulgară, dar și de puritanismul unei critici academice) cu profunzimile și halourile de semnificații ale filozofiei lui Heidegger (caracterul intrinsec și pluralitatea timpului) ; am putea găsi, reunite în mod paradoxal, vocea destinului din tragedia antică cu meticulozitatea analizei combinatorii a poziției semnificanților.

Nici modul de alcătuire al acestui volum de **„Scrieri"** nu respectă cronologia sau o metodică didactică a expunerii. Lacan **nu se adresează**, în sens strict, auditorilor sau lectorilor, nu-și construiește discursul pe schema liniară a cibernetică, de trecere a informației de la emițător la receptor prin diverse canale ; discursul **cuprinde și pătrunde** ansamblul intersubiectiv al auditorului și al vorbitorului. A fi cuprins în discursul Celuilalt, a te deplasa proiectîndu-te și integrînd mișcarea tăcută a semnificanților care populează discursul, a-ți trăi istoria personală în spațiul de semnificații creat prin cuvinte : demersul lui Lacan este dinamismul continuu, fără un început și fără un sfîrșit delimitat, fără să plece de la ceva și fără a ajunge la un punct de oprire, amintind astfel de acele Holzwege ale lui Heidegger, drumuri de pădure ce nu duc nicăieri, dar care au virtutea unică a **dezvăluirii** ființei în profunzimea lipsei de scop. Ajunși aici ne aflăm dincolo de instăpînirea instrumentalului, într-o zonă a existenței care se dezvăluie pur și simplu pe sine, fără trimiteri, dar o existență totuși dinamică, deși nu merge către nimic, depășind imobilismul abstract al substanței spinoziene. „Inconștientul este discursul Celuilalt" — demersul lui Lacan nu este altceva decît o continuă dezvăluire a inconștientului, nu prin „sondaje" esențiale în adîncimi subiective iluzorii, nici în buna manieră a relațiilor individualului și generalului ; dezvăluirea sa nu are trimiteri, se constituie continuu prin meandrele analizei și ale aluziei, proiectînd succesiv, fie sincronismul intersubiectiv, fie profunzimea istorică a unei situații.

„**Seminarul despre „Scrisoarea furată"**, ne introduce abrupt, fără menajamente și precauții în universul contorsionat (un Gongora al psihanalizei, a fost numit de criticii săi) al discursului lacanian. **„The purloined Letter"**, povestirea „polițistă" a lui Edgar Poe e transformată prin discursul interpretativ al psihanalistului într-o scenă a dezvăluirii, un **situs** al unor apariții și dispariții, al unor conturări și rupturi ale conturelor care răstoarnă argumentul lui Protagoras. „Iată de ce ne-am gîndit să ilustrăm pentru dumneavoastră adevărul care se degajă din momentul gîndirii freudiene pe care-l studiem acum, adică faptul că **ordinea simbolică este constituentă pentru subiect** (subl.ns), demonstrîndu-vă printr-o povestire determinația majoră pe care subiectul o primește de la parcursul pe care-l efectuează un semnificant". (Ecrits, p. 12). Încă de la naștere omul este prins într-o structură simbolică marcată de deplasarea unor semnificanți diferiți ; această deplasare creează lanțul semnificant, pe care omul îl urmează în existența sa purtînd totuși vălul iluzoriu al liberei determinări. Dacă modul propriu al lanțului semnificant este **in-sistența**, modul de care este marcat subiectul este **ex-sistența**, locul excentric al inconștientului. În universul dezvăluit de Lacan oamenii aflați într-o situație intersubiectivă acționează și-și schimbă personalitatea după locul pe care-l ocupă semnificantul în deplasarea sa continuă : „....inconștientul constă în aceea că omul este locuit de semnificant" (Ecrits, p. 35).

Farmecul și surprizele analizei lacaniene nu pot fi redate prin referire sau rezumare, discursul său fiind un discurs ireductibil. Orice reducere deformează și schimbă modul de a exista al textului. În trama povestirii lui Poe se dezvăluie dincolo de deturnările acțiunii și ale referirilor, structura dinamică a unei situații-tip. Narațiunea este împărțită în două scene : scena primitivă, povestită de prefectul de poliție lui Dupin cuprinde trei personaje : Regina, Regele și Ministrul D.... care intră succesiv în acțiune. Regina, surprinsă de intrarea neprevăzută a Regelui, în timp ce citea o scrisoare compromițătoare, pune firesc scrisoarea pe masă, alegînd ca „ascunzătoare" locul cel mai vizibil. Dacă Regele nu acordă vreo importanță scrisorii, tocmai din cauza **vizibilității** locului în care e „ascunsă", Ministrul D... intrat ulterior în scenă, remarcă manevra Reginei și, jucînd aceeași carte a evidenței și naturaleții gestului, schimbă scrisoarea de pe masă cu o scrisoare nesemnificativă, sub privirile neputincioase ale Reginei.

A doua scenă e jucată cu alte personaje : prefectul de poliție însărcinat de Regină cu recuperarea scrisorii, Ministrul D... care a „ascuns" scrisoarea și Dupin. Ministrul D... se apără făcînd jocul poliției. Prin desele lui călătorii dă ocazia unor minuțioase percheziții la domiciliul său, se lasă atacat și buzunărît de false bande de hoți alcătuite din polițiști ; astfel poliția capătă iluzia unei cercetări complete. Scrisoarea este recuperată de Dupin ; în locuința ministrului poziția scrisorii era analoagă celei din prima scenă — murdărită și întoarsă pe dos, cu adresa ministrului scrisă de o mînă de femeie, scrisoarea era expusă în locul cel mai vizibil, ceea ce a făcut-o de nevăzut ochiului poliției.

Două scene, alt decor, alte personaje (cel puțin în identitatea lor banală) și totuși se joacă aceeași situație intersubiectivă, cu aceeași structură de termeni. Există trei timpi logici în care este luată decizia de acțiune, corespunzînd la trei locuri în structură și la trei priviri diferite. Primul timp e al unei priviri care nu vede, prin acest loc al structurii trecînd succesiv Regele și poliția. Al doilea este timpul unei priviri care vede că prima nu vede nimic și-și face iluzia că a ascuns semnificantul (scrisoarea) : prin acest loc trece Regina și apoi Ministrul D... Al treilea este timpul unei priviri care vede că celelalte două priviri lasă descoperit ceea ce trebuie să ascundă, pentru cel care ar vrea să-l fure : succesiv, Ministrul și Dupin. „Ca să facem sesizabil în unitatea sa complexul intersubiectiv descris îi vom căuta un patronaj în legenda tehnicii pe care o folosește strutul pentru a se ascunde de pericole : căci situația descrisă merită să fie caracterizată drept o politică, repartizată aici între trei parteneri, dintre care cel de al doilea se crede invizibil, fiindcă primul are capul ascuns în nisip, și crezîndu-se astfel, îl lasă pe al treilea să-i jumulească coada. (Ecrits, p. 15).

Deplasarea semnificantului (scrisoarea) determină acest ciclu repetat de acțiuni, automatismul de repetiție **(Wiederholungszwang)** descris de Freud. Poziția semnificantului în parcursul lui circular („...semnificantul nu se menține decît într-o deplasare comparabilă cu cea a benzilor noastre de anunțuri luminoase..."), determină nu numai acțiunile dar și personalitatea „jucătorilor". Două aspecte sînt relevante pentru această ciudată schimbare a personalității sub influența poziției semnului : Ministrul D... caracterizat inițial de Poe ca un personaj viril și întreprid, se transformă complet în acțiunile sale din momentul în care intră în posesia scrisorii ; el repetă greșeala Reginei, vede că nu e văzut, cînd de fapt el este văzut văzîndu-se că nu e văzut ; el nu mai acționează (scrisoarea, odată folosită, și-ar fi pierdut semnificația și puterea, căci puterea pe care o cuprindea consta tocmai în pasivitate, în a nu fi folosită), ci adoptă pasivitatea femeii. Mai mult, adresa pe care o scrie pe scrisoarea întoarsă are caractere feminine, iar întreaga atmosferă a cabinetului său, cînd e vizitat de Dupin, degajă un **odor di femina**. Scrisoarea deturnată este semnul femeii, semnificînd puterea pasivității, fondarea unei existențe ascunse. În afara legii bărbatului și a legii credinței. Schimbarea poziției scrisorii (semnificantul) îl feminizează pe actualul ei posesor în timp ce Regina trece sub semnul acțiunii, pe care, e drept, nu o poate desfășura **personal**, ci indirect, mai întîi prin poliție, apoi prin Dupin. Lacan notează : „Aici semnul și ființa, în mod minunat disjuncte, ne arată care dintre ele primează atunci cînd se opun. Bărbatul destul de bărbat pentru a brava pînă la dispreț ura femeii, suferă pînă la metamorfozare blestemul semnului de care a deposedat-o." (p. 31).

Al doilea fapt important, privind metamorfoza sub blestemul semnului e furnizat de acțiunea lui Dupin. Odată intrat în posesia scrisorii acesta nu o reține ci „anulează" puterea semnificantului punînd-o în locul pe care-l ocupa inițial în structura simbolică ; anularea se face prin intermediul semnificantului cel mai general, deci prin semnificantul de care nu mai avem a ne teme, el necuprinzînd niciun conținut simbolic, fiind deschis la orice simbolizare : banii, oferiți de prefectul de poliție pentru recuperarea scrisorii. Astfel, scrisoarea ajunsă din nou la destinație (traiectul ei a fost prelungit, provocînd acțiunile celor cinci personaje) încheie automatismul de repetiție, după ce și-a jucat rolul de semnificant în mișcare.

După această analiză, ceea ce mai rămîne substanțial în povestirea lui Poe este doar Scrisoarea, semnificantul a cărui mișcare produce acțiunile și determină personalitatea protagoniștilor în funcție de poziția sa în structura simbolică. Deplasarea semnificantului capătă sensul destinului ; răspunsul său la întrebarea totală a omului, e pătruns de totalitatea unei ananke venită peste generații : „Tu crezi că acționezi atunci cînd, de fapt, eu te agit prin legăturile cu care îți înod destinul. Astfel acestea cresc în forță și se multiplică în obiecte care te aduc înapoi la fărîmițarea copilăriei tale sfîșiate. Ei bine, acesta va fi destinul tău pînă la reintoarcerea invitatului de piatră, care pentru tine voi fi eu, pentru că tu mă evoci." (p. 40).

Urmărind pînă aici analizele lui Lacan nu am amintit decît consecințele primei drame detectabile în „Scrisoarea furată", aceea care se joacă fără cuvinte. A doua dramă se desfășoară în ordinul simbolic și dezvăluie mai mult proprietățile semnificantului.

Eugen IACOB

MEMORIA LUI GEORGE JUSTER

Fiecare se desparte cu nostalgie de orașul de baștină, dar ieșenii îmi par mie cei mai nostalgici. Cu mult înainte de a-l fi văzut, am cunoscut Iașul din povestirile prietenilor mei și mai ales ale lui George Juster care l-a păstrat toată viața în buzunarul sting al amintirilor.

Povestim cu Creangă, iubim codrii, plopii fără soț și telii lui Eminescu, haiducim cu Sadoveanu și rîdem cu Topîrceanu. Și George Juster ne-a dăruit toată gingășia luminilor și culorilor neîntrecutei acuarele. În casa cu balconul lung de fier forjat pe care erau scoase vara coliviile cu păsărele infirme, adunate de copii de pe stradă și duse la maica Lincia Juster ca la un sanatoriu, unde cățel cu un picior rupt sau fără un ochi erau la fel de alintați ca pudelul frumos, pripășit din întîmplare și el în casa asta.

Aici a îndrăgit Georgică freamătul frunzișului și gingășia florilor, aici a descifrat prietenia tăcută a animalului tămăduit de mîinile lui, expresia adîncă din ochii cîinilor.

Georgică a fost toată viața strengar plin de humor și înțelepciune și ar fi murit tot strengar făcîndu-ne poate o ultimă farsă, dacă boala lui lungă n-ar fi fost atît de cruntă.

Artistul emerit George Juster a fost un Gavroche al baricadelor mișcării noastre ilegale. Era încă foarte tînăr cînd a desenat titlul „Scînteii" ilegale, apărută la Iași. A dăruit multe lucrări de-ale lui pentru licitații în favoarea fondurilor strînse pentru ajutorarea comuniștilor închiși și n-a pregetat niciodată cînd i s-a cerut concursul.

Acuarelele și uleiurile lui Juster ne dezvăluie sensibilitatea florilor, tristețea resemnată din ochii măgărușului, filozofia cîinilor, farmecul ulcelelor cu linguri de pe polițe, poezia greierului, tainele păsărilor și măreția de curcubeu a cocoșului.

Am în față un portret de copii. Acuarela prin transparența ei te lasă parcă să pătrunzi dincolo de petele de culoare, pînă în sufletul copilului. În altă parte, un buchet de margarete țîșnesc mai albe decît hîrtia din conturul albastru al acuarelei și prin contrastul bumbului galben din mijlocul florii.

În fiecare tablou are o mică descoperire de maestru.

În pictura lui, totul este viu, chiar și natura moartă.

O retrospectivă, George Juster ne face să înțelegem profunzimile poetice ale artistului de subtilă sensibilitate și culoare.

Ca și dansatorul pe sîrmă, care atent la pașii lui, vede în același timp, cerul și publicul, George Juster cînd lucra și părea dăruit cu totul culorii, se concentra asupra a ceea ce era dincolo de obiect, sau înlăuntrul lui.

Acuarela, atît de diafană, îi cerea o dăruire atît de mare și intensă încît termina munca lui epuizat.

★

Cîteva tonuri de marș funebru l-au despărțit pentru totdeauna de noi.

Opera lui înconjurată, pînă acum, de mult prea multă discreție, ne dă prilejul să-l descoperim însă mereu de acum încolo pe artist integrîndu-l, fără îndoială, în marea galerie a valorilor din țara noastră.

Dorina RĂDULESCU

Frica

(Urmare din pagina a 5-a)

o joacă. Ceva zvîcni și se roti vertiginos în jurul meu, făcînd să clocotească apele.

Urlai și mă rostogolii iarăși, înghițind apă și nămol, definitiv orbit. Aveam să pier, fără îndoială, aici, încleștat de acești pari înfipți în nămol, dintre care nu reușeam să mă eliberez. Întinsei mîinile și căutai să mă apăr, căci ceea ce așteptam, acel atac dezlănțuit al fiarei acvatice, trebuia să se declanșeze.

Și nu se întîmplă nimic. Și sunetul cel obsedant parcă se stinsese. Mă cuprindea o dulce sleială. Ceva mîngîietor, nespus de blînd, ca niște degete moi și calde se lăsară peste pleoapele mele într-o alinătoare apăsare. O, dar asta nu era decît moartea ! Dar o dorii, încîntat și mulțumit că totul era atît de cald și liniștitor, și încetai definitiv s-o resping. Numai că, ceva se năștea în mine, undeva lîngă inimă, ceva dușmănos pe care l-am urît de îndată, fiindcă îmi cerea să mă revolt. Strigai și mă împotrivii, voiam doar să mor, urlai cu ură, mă rostogolii, ba chiar reușii să mă ridic în picioare. Mi-am revenit greu dintr-un lung leșin. Eram acasă.

Nu-mi amintesc să mă fi urcat în pat dezbrăcat, curățat de noroi. Și nu pot spune cît am zăcut astfel, dar cînd am fost în stare să redescopăr identitatea fiecărui lucru din jurul meu, am reușit să înțeleg că mă zbătusem între viață și moarte. Am privit pe fereastră ; mă atrăgea de multă vreme o pată albă, lucind mat afară.... venise iarna ? Ba nu, era un colț de perete, alb, alb, alb, alb, alb... O fierbințeală sicîitoare nu mă lăsa cu nici un chip, în preajma mea creștea un foșnet monoton, asemănător cu acela ce-l întîlnisem între ape. Cineva izbucni în plîns peste creștetul meu. Cine plîngea ? De ce plîngea ? „Felicia".

Cînd deschisei iar ochii, într-un tîrziu, deslușii din nou la căpătîiul meu forma vag luminoasă a Feliciei. Ah, acea pată albă nu era colțul de perete de afară, ci chiar Felicia ?

Se aplecă peste mine, văzui buzele ei mișcîndu-se, îmi spuneau ceva duios, mîngîietor, și-i văzui ochii înroșiți de plîns.

Privind-o cum stătea, zăpăcită de privirea mea stăruitoare, cu o neliniștitoare întrebare încremenită pe buzele desfăcute, în ochii măriți, simții eu însumi, deodată, că logica lucrurilor cunoscute, sensul lor înatacabil, împietrit și cuminte de cînd lumea, se răstoarnă și se transformă. Peste conștiința mea mereu trează se revărsa, brusc, ca o apă neagră, teribilă, atrofiantă — amnezia. Femeia din fața mea deveni o necunoscută, cu obrazul niței stupefiat (de ce oare ?) și, dacă nu mă înșel, chiar înspăimîntat. Mă crezui dator să-i spun ceva, dar o frică nelămurită, fără sens, îmi strîngea gîtul ca un laț. În cele din urmă izbutii să rostesc cu o voce aproape poruncitoare :

— Cine ești ?

Femeia, ca și cînd atît ar fi așteptat, răspunse cu o privire întunecată și apoi o zbughi afară, trîntind ușa. Și urmă ceva neînțeles, straniu. Reveni : cu mișcări iuți, vădind spaima, trase zăvorul, ca și cum „eu", cel de care fugise adineaori, mă aflam afară, și nu aici, lîngă ea ; se lăsă în genunchi, lipindu-și tîmpla de ușă.

Asculta.

Dar așa cum sta, își întorcea ochiul către mine, fixîndu-mă stăruitor. Începui să mă mișc ușor, trăgîndu-mi trupul către perete, să scap de intensitatea privirii femeii. Ochiul ei fixa în continuare locul din care mă trăsesem. Așadar, eu mă aflam dincolo, adică afară, sau mai bine zis în odăiță, fiindcă din odăiță fugise femeia. Or, femeia pîndea pe acela ce se afla înăuntru, adică pe mine.

Izbucnii în rîs... Vedeam, ca într-o vrajă, tot ce făcea femeia afară, ea nu vedea nimic din ce făceam eu. Și asculta cu răsuflarea tăiată, apoi schiță un gest, intenționînd să se ridice, desigur, dar chicotitul meu îi anulă mișcarea. Ochiul ei mă căuta. „Prin scînduri nimeni nu poate să vadă", mă gîndii eu și iar izbucnii în rîs.

Ea duse un deget la gură. Cerea tăcere. Cui ? Doar eu mă aflam dincolo. Mă mișcai neliniștit, patul reluă strident mișcările mele, continuîndu-le. De astă dată, femeia ceru imperios tăcere :

— Sst !

Îmi cuprinsei capul în mîini, simțind năpraznice lovituri în tîmple.

Și atunci se făcu auzit un fosăit, ca și cum un cîine ar fi adulmecat pe sub ușă. Femeia se ridică și pași încetișor către mine, fără a părăsi din ochi ușa.

— E Rex... spuse ea, abia rotunjind buzele, lîngă urechea mea.

Revenii, brutal, la realitate. Apa neagră a amneziei se retrase, lucrurile își recăpătară sensul. Ne cuprinserăm în brațe, inimă lîngă inimă, sorbind odată cu răsuflarea spaima din noi.

— Mă caută, spusei eu.

— Pe mine mă caută, răspunse Felicia și mă izbi strania privire pe care o aruncase către ușă.

Și iarăși mă trezii buimăcit, sleit de gînduri și cu o senzație de goliciune și imaterialitate a tuturor membrelor. Eram singur, de foarte multă vreme singur, și mai apoi, văzînd prima ființă ce-o întîlnii pe stradă (o femeie care sta în ușa locuinței sale), o privii cu atîta uimire, încît ea se retrase de îndată, închizînd cu deosebită grijă ușa. Femeia semăna cu mama și fugii înfricoșat. Seara, zăceam din nou, poate și de foame, și auzii deodată un ușor clocănit la ușă. Cineva din mine răspunse „intră" și mă mirai că nu intră nimeni.

„El e"... îmi șopti glasul de adineauri din mine. „Crede că îmi este teamă de el"...

— Intră ! strigai și mă pregătii să-mi întîmpin oaspetele... Dar nu intră nimeni. Bombardamentul pornise din nou.

TENDINȚE STILURI OPINII

GABRIELA MELINESCU

MĂSURA TUTUROR LUCRURILOR

Ființă gînditoare poezia își dă sieși un conținut universal, ea este în sine și pentru sine cuprinzînd toate lucrurile acestei lumi.

Luată în acest sens, literatura și-a creat o existență aparte, o biologie stranie la care nu avem acces decît ca simpli contemplativi a ceea ce ni se pare că am creat.

S-a vorbit despre spațiul nostru psihologic, despre spațiul nostru lingvistic, dar trebuie făcută distincția netă între spațiul poeziei și spațiul celorlalte stări de spirit.

Așa cum se ignoră spațiul nostru interior biologic dintr-o stupidă bineînțelegere, așa se ignoră și spațiul interior al poeziei, legile ei naturale, poezia fiind judecată din punctul de vedere al exteriorului ei. Ce minte luminată în afară de a poeților va judeca poezia în sine, poezia din punctul de vedere al poeziei și nu din altele exterioare ei?

Mai mult decît atît, dintr-o ambiție pustească secolul nostru dorește să gîndească, să descopere adevăruri științifice cu ajutorul poeziei. Prin poezie nu se poate gîndi, poezia nu poate descoperi adevăruri, poezia este ființă în sine și pentru sine, e ca și cum aș dori să descopăr elixirul vieții cu ajutorul unui corp străin, a unui animal, a unei plante s-o adaug violent analizatorului meu, creierului.

Cum știința progresează, cum adevărurile ei se anulează unele pe altele, întrecîndu-se, mincinău-se, pentru a alerga către adevărul primordial care există de la început în natură dar care ne-a fost dat nouă să-l recîștigăm treptat, poezia nu progresează, aparent nu are viitor. Adevărul ei primordial l-a spus Homer acum 2000 de ani, de atunci nimic nu s-a schimbat, nimic, toți marii poeți care au existat după Homer n-au făcut altceva decît să-l ajungă avînd tot timpul măsura primordială a lui.

Dacă cumva emițătorii de poezie nu ar fi avut precum Homer două mîini, două picioare, doi neesențiali ochi cu vedere, sau nu, și ar fi avut trei mîini, nenumărate picioare, patru creiere, o infinitate de simțuri, poezia ar fi evoluat conform matricei biologice care a generat-o.

Dar ce sens mai au atunci poeții de după Homer? Am aflat oare de la Shakespeare, Rilke, Dylan Thomas, Eminescu, mai mult decît am îndrăznit să aflu de la Homer?

Aceste mari genii, articulațiile sau încheieturile de bază ale culmii primordiale Homer, au existat doar pentru dovedirea ideii de poezie Homer, sau simplu pentru a dovedi că în spațiul natural anonim există ființa poeziei.

Iată misteriosul, distinsul Valéry ce spunea despre poezie: „Poezia, joc al răbdării dar aceste bucăți îndelung adunate, încercate, pînă la urmă s-ar putea potrivi... Și această muncă de răbdare care a durat trei ani plăsmuiește în sfîrșit figura unei iluminări instantanee, a furiei, a impresiei fugitive... făcute să dăinuiască".

Invenția nu ține de conținutul universal al poeziei ci de raportul ei exterior — subiectiv cu fiecare auditor în parte. Reacția la auzul unei poezii de Rilke este identică cu neobișnuita spaimă la auzul unei ființe necunoscute, extraterestre, poate, o sumedenie de lucruri pe care nu le știam pînă acum le asociez auzului acum, conținutul universal al poeziei comunică interiorului meu cu vagi radiații prin care eu aș putea cunoaște poezia în sine.

În ceea ce privește poetul, persoana lui fizică, nu mă interesează, pentru că marele, genialul devine anonim, existența lui capătă aură legendară mistică. Homer a fost bărbat, femeie, a existat într-adevăr poetul?

Dar, pentru ca totuși cîțiva zeci de ani acceptăm persoana fizică a poetului, o suportăm cu greutate, cu dificultate căutînd să identificăm momentele morale ale vieții sale cu ființa poeziei, ne întrebăm dacă poetul crează într-adevăr poezia sau poezia naște poetul...

Sînt două categorii sau firi de poeți; poeți care poartă pe trupul lor poezia lăsînd impresia ambiguă că ei sînt chiar ființa poeziei, și poeți care nasc poezia prin timplă. Din categoria primilor îmi place să cred că fac parte Villon, Rimbaud, pe care i-a modificat biologic, existențial poezia, vrînd să capete cu orice preț un trup terestru.

Cei care nasc poezia prin timplă, poeții care aparent își caută cuvintele și sînt îngrijorați, interesați de sensul lor, neacceptînd decît cu greu limbajul, convenția, își repetă în serie intențiile și apoi așteaptă ca Zeus clipa clarității. Acesta nu are vreo putere asupra poeziei care îl fascinează indiferent de voința, de posibilitățile lui. Poezia își alege o matrice pentru ca să se ivească în spațiul nostru natural.

Un mare poet tînăr spunea: „Rar, din cînd în cînd mă locuiește un zeu", sau „Zeul vai, m-a părăsit sînt un trup inert, obișnuit".

Deci a fi poet înseamnă a fi ceva ce nu ești de fapt, ba mai mult, a te lăsa folosit ca un pămînt în care cade puternică sămînța. Încît seamănă vag a impostură a te numi în toate momentele vieții artist.

Posteritatea poetului deci este o abstracțiune ca și prezentul, ca și viitorul lui. Într-o lume virginală se întîmplă miracolul în care poezia îl recunoaște pe poet. Poezia în această lume albă cade pe potriva oaselor unui om apropiindu-l de universalul conținut al său, așa cum ea poate să cuprindă în sine măsurîndu-le și limitîndu-le toate obiectele și ființele.

Conținutul său universal se potrivește întocmai ca sîngele universal tuturor grupelor sanguine ale lucrurilor.

De o exagerare, de o închipuire exaltată nu este nevoie acum pentru ca poezia să fie judecată în sine, existînd independent de matricea sa, poetul, sau pur și simplu să fie acceptată ca atare fără comentarii.

Sîntem obligați fatal să ne credem părinții puri ai poeziei care din clipa nașterii ei devine străină de noi, nici o trăsătură, nici un dinte, nici o sprînceană nu seamănă cu a poetului care a creat-o.

Mă amăgesc avînd iluzia că sîntem mai frumoși, mai generoși, mai energici, mai necruțători decît poeziile pe care le scriem.

GHEORGHE PITUȚ

CONDIȚIA

Chiar dacă ar exista o estetică intolerantă și înțepenită (ea nu există) firul și pagru nu trebuie sub nici o formă să îndatoreze pasul scriitorului. Alături de un drum mai există cîmpia și apele și aerul. Atîtea drumuri virtuale.

A revela spiritului nostru un lucru anume nimă atunci înseamnă să devinovățești: oarecum acel lucru. Care tăinuitor n-ar dori să-și păstreze misterul intact? Dar arătat cu degetul în fața mulțimii i se ia bruse cel puțin o parte din vină. Vinovat e atunci numai cel care tace. Căci arta dezinovățește lumea. Desigur nu mă refer la lumea întreagă ci la lumea proprie.

Am urmat sfatul lui. Am încercat rețeta lui și pot să spun că mi-a ajutat, dacă nu la insomnie, cel puțin la teamă. Cînd se termină ritualul de seară, care la noi se aseamănă cu un dans războinic, rămîn singur pe cîmpul de luptă. Aștept pînă se liniștesc toate. Mă strecor afară din pat, mă aprovizionez cu țigări și cu o carte și mă așez pe un scaun în bucătărie. La început mi se părea nedrept ca eu să stau aici, în timp ce ceilalți dorm, dar azi încep să înțeleg de ce asta mi-a fost dat tocmai mie și simt că dedesubt este ceva pe care nu-l puteam aprecia înainte.

Am urmat sfatul lui. Am încercat rețeta lui și pot să spun că mi-a ajutat, dacă nu la insomnie, cel puțin la teamă. Cînd se termină ritualul de seară, care la noi se asamănă cu un dans războinic, rămîn singur pe cîmpul de luptă. Aștept pînă se liniștesc toate. Mă strecor afară din pat, mă aprovizionez cu țigări și cu o carte și mă așez pe un scaun în bucătărie. La început mi se părea nedrept ca eu să stau aici, în timp ce ceilalți dorm, dar azi încep să înțeleg de ce asta mi-a fost dat tocmai mie și simt că dedesubt este ceva pe care nu-l puteam aprecia înainte.

O să vă explic mai simplu. Datorită acestei neplăceri — cum a trăi-o, spre. că e mai mult decît o neplăcere. Încerc să mă despind de timp. Trăiesc ca o bombă planificată. Dacă cineva crede că omul este planificat din propria sa dormită, eu și soția îi putem oferi o listă a operațiilor, pe care trebuie să le efectuăm în timpul zilei. Îți dai seama de asta doar seara, cînd în mod excepțional începi să discuți. Nici nu-ți dai seama cum. Poate că mai ai ceva de spus. Poate că vă pripiți înainte de a vorbi. Amîndoi așteptați poate ceva. Dar în acel moment vine porunca supremă. Cuvîntul capătă o necesitate imperioasă. Mi-l închipui ca pe un înger cu o sabie în flăcări. Porunca sună: Nu mai e nimic de făcut... azi e foarte tîrziu. Trebuie să mergem la culcare. — E adevărat, trebuie, bineînțeles că trebuie. Nu ne putem gîndi, dacă sîntem obosiți.

La culcare! La culcare! Aud aceste cuvinte ca un strigăt de război al familiilor istovite; îmi aud propriul glas respingător și insuportabil, cînd strig la copii: La culcare! La culcare! — Nu sînteți încă în pat? spun cu o voce severă. — Nu ai putut să-ți aduci aminte mai devreme? Ce-ai făcut după amiază?, etc. etc. De fapt le-aș spune: Prietenii mei mici, faceți, cum credeți... Viața este și așa destul de greoaznică... Nu trebuie să mergeți la culcare, dacă nu vreți. Și noaptea e bună. Dați-vă jos din pat și veniți la mine. O să înfruntăm împreună stelele amenințătoare. — În fiecare zi înghit ceva de genul ăsta. Le-aș spune, de pildă, să nu mă ia prea în serios. Peste o clipă o să fim singuri, chiar dacă mergeți cuminți la culcare sau nu... Asta tot nu vă ajută la nimic. — Dar în fiecare zi vă obosiți. Soacra strigă: La culcare! Mama e obosită. — Dar și ea cade de oboseală. Îi facem baie fetiței, cîrpa, lecțiile. Ceva crește pînă la un punct și apoi, deodată, se rupe. Ritualul de seară s-a terminat. Copiii au stins lumina. Soacra s-a dus la culcare. Rămînem singuri, eu și soția. Mai discutăm două, trei probleme, care trebuie discutate. Pe Tomák îl amenință iar un trei la școală. Bîntuie o epidemie de pojar. Pantofi pentru Tomák. — Și tu, spune ea în sfîrșit. — Și tu, spun, cînd a întins spre mine mîinile, ca și cum i-a mai rămas o mică sarcină, nu prea grea, de îndeplinit. — Apoi privesc obrazul ei cînd doarme. Doar puțin, ca să n-o trezesc. Acum nu mai sînt planificat. Peste o clipă cobor din pat după rețeta dentistului meu, și sînt singur.

Mă așez pe un scaun în bucătărie, îmi întind picioarele și îmi aprind o țigară. De undeva vine spre mine o parte din spațiu. Ca și cum apartamentul a devenit mai mare. Căpătați cîțiva metri în plus, nici nu știți de unde. Și o dată cu acești metri mai mult vă revine simțul umorului. Și simțul umorului, are nevoie de o bucățică de loc. N-aș spune că a nu dormi este un privilegiu al artiștilor. E ca și cum ai recomanda înghețată cuiva, care o face singur la automat și are atîta, că nu o mai poate minca. Dacă cineva are nevoie de veghe și inspirație, atunci acela e contabilul; sau plasatorii, minuitorii de decoruri, funcționarele de la poștă, și în general funcționarii obișnuiți, care fac munci monotone și fără inițiativă. Să lăsăm modestia. Toți își închipuie că un contabil trebuie să fie sobru. Dar de ce, doar pentru că e contabil? Asta e ca și cum cineva s-ar aștepta că cel care face sicrie trebuie să fie sumbru. Singurătatea e pentru oamenii obișnuiți. Aș spune că e un lux necesar. Undeva departe îngerul meu cu sabie protestează: La culcare! La culcare! dar trebuie să ridici politicos din umeri. Știți, de cînd nu mai dorm, mi se pare grozav de caraghioasă graba de seară. Cînd mă uit la vecinii de vis-à-vis, văd și acolo o alergătură înfrigurată. Își dau silința ca ziua să se încheie în mod onorabil. Față de cum eram înainte, mă simt acum doar ca un om, iar copiii mei îmi par niște oameni, pe care din întîmplare îi iubesc. Ne cunoaștem doar din orgiile de seară. Nu pot să-mi amintesc de nimic altceva. Mai sînt și duminicile, dar nu-mi vorbiți de duminici. Dacă nu așteptați nimic de la ele, puteți avea uneori o surpriză plăcută. Accidentul vine de la ceea ce așteaptă soția de la ele; văd pe ea că în adîncul sufletului așteaptă să mă schimb cu ceva. De pildă dintr-o fiară într-un prinț, sau dintr-un bărbat plicticos într-o fiară.

Îmi dau seama că amîndoi sîntem caraghioși. Am senzația că cineva trebuie să se distreze pe seama noastră. De cîte ori nu mi-a venit s-o iau de mînă și să-i spun: Fată dragă, nu-ți face probleme că m-ai luat. Îți dau banii mei, dar nu te pot apăra, de pildă, de timp și de stele. Te-ai înșelat. Nu știu pe cine ți-ai imaginat, dar desigur nu pe mine. Capul sus. Pînă la moarte o să rezistăm. Știu bine ce figură ar face. Toate fetele știu să fie vesele; dar nu au simțul umorului. La început am încercat să-i vorbesc. Acum nu mai încerc și cred că e mai bine. Cînd o văd cum doarme, e un copil; un copil cu care am început și care a mers cu mine prea departe. Îmi spune: Tu nu mă înțelegi. Sau: Tu nu-i înțelegi pe copii. Am chef să-i răspund: Și eu cred că nu-i înțeleg. Nu-i spun. Mă ia și pe mine și pe ea prea în serios. Lucrează mult, învață. În tramvai învață cuvintele pentru lecția de limbi străine. O laud, azi știu, că nu am dreptul să-i iau curajul. Curaj, micuța mea! Doar că curajul, așa cum îl înțeleg eu, îi e străin. Spunea: Sîntem străini. Îmi stătea pe limbă să-i răspund: și eu aș spune că sîntem străini. Deși te iubesc, totuși sîntem străini. Dar nu trebuie să-mi dau drumul. Cuvintele au pentru ea o greutate imensă. Pentru mine nu.

Acum cînd sînt singur, îi spun orice, ce nu i-am spus niciodată și ea n-ar înțelege. I-aș spune, de pildă: Nu lua în serios amintirile astea de oameni maturi. Gîndește-te la atunci cînd erai mică sau cînd vrei. Oricum timpul trece repede. Nu te teme că îmbătrînești. Nu te chinui dacă învățătura nu-ți intră în cap. Eu nu-ți pun note, deși știu bine că tu îmi pui mie. Nu sîntem la școală.

Cînd se trezește, văd privirea ei încă înainte. S-a întors atunci la mine, plîngînd și convinsă că nu poate trăi fără mine. Oare eu am reținut-o cu tăria mea și cu Dumnezeu știe ce alte prostii? Am învins față de celălalt. Dar prin ce? Cum? Pînă azi nu înțeleg. În mine îmi spuneam: Mi-era silă, dar nu te-am reținut. Eram atît de departe, încît nici nu știu, dacă am vrut să te întorci. — Capete înțelepte vor spune că am trecut printr-o criză. Se întîmplă asemenea crize. Dar ce înseamnă, să iubești și să treci prin criză? Ce înseamnă în general să iubești? Înainte nu știam nimic unul despre altul și ne iubeam. Nu știam nimic unul despre celălalt și ne-am despărțit și amîndoi am suferit. Eram înnebuniți, dar vorbeam ca niște camarazi. De zeci de ori ne-am împărțit copiii. Dificultatea era că aveam un număr fără soț de copii. Nu puteam găsi o soluție satisfăcătoare. A încercat să fie corectă. — Am să iau amîndoi băieții, spunea. — Știu că o iubești mai mult pe aia mică. Nu știa de fapt nimic. — Băieții o să se simtă mai bine la mine. Tu nu-i înțelegi. Cel mai bine te înțelegi cu fetița. — Perfect, am spus. — Dar ce-am să fac cu ea, cînd o să fie închisă grădinița? Să-mi iau concediu de naștere? — Va rămîne bunica la tine, a spus. — O iei, deci, pe aia mică și pe bunica. — Splendid, am spus. — Dar, dacă nu gresesc e mama ta și nu a mea. — E adevărat, a spus, dar ea va înțelege. Voi doi vă înțelegeți. Ai avea un cămin. Ar fi mai bine pentru tine...

Am esuat din cauza lui Tomák, copilul nostru mai puțin reușit, cu care avem cele mai mari necazuri. Are o pronunție proastă. Se bîlbîie și la școală are note slabe. Nu-mi puteam imagina viața fără Tomák. Am propus să-l iau cu mine la țară. Are nevoie de o schimbare de aer. Amîndoi avem nevoie. — Glumești, a spus. — Nu vă înțelegeți. Te calcă doar pe nervi. Și aici se înșela în privința mea. Avea remușcări că băiatul are rezultate slabe din cauza noastră. Ne-am împăcat, dar el are aceleași rezultate. Vorbesc destul de sever cu el, pentru că seara nu e niciodată gata. N-aș vorbi așa cu el dacă n-aș auzi glasul plîngăreț al soacrei, care abia se ține pe picioare; trezește în mine o puternică compasiune. Cine este doamna asta bătrînă, cine e bunicuța asta, pe care o aud vorbind în somn. Despre ce vorbește o asemenea bunicuță în somn? Despre copii? Despre tinerețea ei? Visează poate despre școală sau despre război, sau despre oameni pe care eu nu i-am cunoscut. Seara văd pe ea că ar vrea să audă ceva de la mine. Nu știu ce. Ceva nou, interesant. Ceva, care ar distra-o. O interesează oamenii. Ca și cum amănuntele despre oameni ar duce-o undeva departe; dar de ce o bunicuță ca ea are nevoie să plece undeva? Vrea să audă ceva; dar în același timp arată că e obosită și nimic din ce aș spune; nu poate fi cuvîntul de care are nevoie. O trimit la culcare. Face parte din ritualul de fiecare zi de a o trimite la culcare. Este obosită, dar trebuie să recunoaștem că seara nu ne putem descurca fără ea. Cînd, în sfîrșit, adoarme, o aud vorbind în somn și nu înțeleg, cum trăiește cu noi și lîngă mine, cînd nu știu nimic despre ea.

Dar acum sînt singur. Aveam nevoie de asta. După cum vindecă unele vaccine, pentru că inoculează febra. Te tratezi de o boală prin altă boală. Te tratezi prin febră. M-am îmbolnăvit din cauza încercării de a trăi normal. Acum cad în uimire ca în apă. Cîndva mă temeam să nu înnebunesc. Acum nu mai am mult pînă acolo, dar nu mai mi-e teamă. Descopăr în asta pe cineva, care am fost întotdeauna. Nu poți doar să, trebuie să faci ceva. Trebuie să muncești și apoi să te recreezi. Acum nici nu muncesc, nici nu mă recreez. Mai degrabă mă distrug: încerc să văd pînă unde merge. Bolta aceasta este un vis, pe care ați început să-l visați, cînd v-ați născut. Știți că este o realitate. Dar la ce vă referiți, cînd spuneți că e o realitate? Iar apoi am făcut o descoperire. Cînd odată m-am întors încet și am căutat o carte. Am căutat-o pe pipăite pe masă și deodată am simțit, mai mult am simțit, decît am văzut, că nici aici nu se doarme. Mi-am dat seama că nici ea nu doarme, poate după respirația prea regulată. Mi-am dat seama că stă cu ochii deschiși. I-am vorbit. Un oftat de copil — poate că totuși dormea și m-am înșelat. Cînd mă întorceam, pe coridor mi s-a părut că la copii în cameră a sclipit o lumină, ca și cum cineva ar fi stins o lanternă sub pătură. Poate că a fost doar o impresie. De ce copiii și-ar aprinde o lanternă sub pătură? Să citească? Să caute ceva? Sau poate au aprins-o să nu le fie urît? M-am oprit în fața ușii, dar nu s-a auzit nimic. M-a cuprins un sentiment ciudat și puțin comic. Mi se părea că nimeni nu doarme. M-am gîndit că nu numai eu nu dorm. Poate că nu dorm nici ceilalți. Poate nimeni nicăieri nu doarme. Tot ritualul de seară este doar un joc, o regulă, care trebuie respectată. Se spală pe dinți și-și pun pijamaua. În loc să rămînă îmbrăcați și împreună. Ca înainte pe drum. Omul așteaptă seara pînă copiii adorm și-l lasă în pace. Poate că și copiii așteaptă pînă cei mari se culcă și îi lasă în pace. Închipuiți-vă că în loc de noapte bună, copiilor li s-ar da o cutie de biscuiți și o jucărie; e foarte tîrziu, poftim păpușa și joacă-te. E foarte tîrziu; ia-ți treningul, aici ai creion și hîrtie, desenează. Ca și cum necazurile voastre personale ar fi ceva atît de banal încît le-ar cunoaște orice copil. Ca și cum ați avea o durere personală, ați suferi de ameteli; și deodată v-ați da seama că toți știu asta, chiar și sugacii. Stăteam în fața ușii și simțeam — nu voi fi sentimental. Ceva ca o comunicare. Vino încoace, tu cu lanterna. Puteți veni toți. O să ne simțim de minune. O să povestim ceva. Găsim ceva de mîncare. O să ne distrăm. Poate vine și bunica. O să facem un picnic. Pentru asta nu trebuie să fiți fiecare singur. O să inventăm o distracție. Vom fi veseli. O să fim în sfîrșit împreună și o să fim veseli.

În românește de
Sanda VIDRIGHIN

PROZĂ CEHĂ

Hana Prošková: NESOMN

HEIDEGGER

„Clarificări asupra poeziei lui Hölderlin"

Anul acesta, la 7 iunie s-au împlinit 125 de ani de la moartea lui Hölderlin. Născut la 20 martie 1770 la Tübingen, pe Neckar. Cînd avea doi ani îi moare tatăl și astfel va rămîne adînc atașat de mama și sora sa Heinrike. Scrisorile trimise mamei sînt de-o mare însemnătate pentru descifrarea structurii acestui poet enigmă.

Va studia la Tübingen cîștigîndu-și de timpuriu ca prieteni pe Hegel și Schelling — (scrisorile către primul dezvăluie adînc înțelegere a filozofiei). Va trăi modest. Meditator la Frankfurt în casa negustorului Gontard unde se va îndrăgosti de fiica acestuia Suzette (devenită Diotima în Hyperion — și al cărei sfîrșit timpuriu va contribui la întunecarea minții poetului cu aproape 40 de ani înainte de sfîrșitul liniștit din acea noapte cu lună plină de lîngă în turnul de deasupra Neckarului văzută din Tübingen). O scurtă perioadă petrece apoi la ne dezvăluie, ca și în Empedocle, poetul preocupat de tot ce-a gîndit grecimea — admirator al grecilor și traducător al tragicilor lor (traducător din Sofocle și Pindar), intr-atît încît ajunge în cunoaștere, pînă la sacrificiul de sine. Heidegger, filozoful, după o viață de studii, a scris pentru o carte scrisă despre opera lui, după cei mai mari poeți din toate timpurile. Din această carte în care de spațiu integrală, la U.R.S.S., e tradus și textul următor — cuprinzînd un celebru poem „Aducere aminte" (Andenken) — scris la maturitate și din care poate fi dedus totul elucidător și celui ce știe psihologia ce este acest Poet.

I. A.

Poemul „Aducere aminte" (IV, 61 și paginile urm.) [1]) a apărut pentru întîia oară în almanahul muzelor al lui Seckendorf pe anul 1808. E scris fără îndoială în 1803/04. Singura strofă al cărei manuscris îl cunoaștem, e ultima. E scrisă pe prima pagină din culegerea mică ce schițează un „poem al fluviului" căreia N. V. Hellingrath i-a dat în mod întemeiat titlul de „Istrul" (vezi IV, 220 și pag. urm. 300 și p. urm. 367). Ἴστρος este numele grecesc pentru cursul inferior al fluviului pe care Romanii îl numiră corespunzător „Ister", în cursul superior însă „Danubius" (vezi Pindar, Od Olymp III și traducerea fragmentară a lui Hölderlin V, 13 și urm.). Imnul Istrului evocă esența de fluviu a acestui fluviu care fertilizează în cursul său superior locul de baștină al poetului. Acest fluviu viețuiește în corespondență inversă față de Rin a cărui apartenență esențială iese la iveală în apropierea față de Taunus (Hamburg, Frankfurt) (Vezi elegia „Drumețul" IV, 102 și urm.). În cursul superior, aproape de izvor, Dunărea curge șovăitor. Apele sale întunecate stau uneori în loc și împing chiar în virtejuri înapoi. Aproape ca și cum această curgere înapoi spre origine ar veni din locul unde fluviul se revarsă în marea străină. Aproape ca și cum fluviul care sub numele de Istru ține de străinătatea Răsăritului ar fi prezent în Dunărea de sus. Numind valea păduroasă plină de roci, Hölderlin spune („Istrul", IV, 220) :

Dar acesta e numit Istru
Frumos sălășluiește.

Fluviul devenit convențional te poartă spre evocarea numelui de care ne-am înstrăinat și care ne înspăimîntă [2]). El ascunde enigma originii esenței sale, a acestei esențe-fluviu, pe care poetul o are de spus :

Acela însă aproape pare
că merge înapoi și
Îmi pare, că ar trebui să vină
Din răsărit
Multe ar fi
De spus despre asta.

Poemul „Aducere aminte" spune unele lucruri despre asta. Fără îndoială că de aceea e și compus pe aceleași foi, cam în aceeași vreme.

ADUCERE AMINTE

Bate vîntul de la nord-est
Cel mai drag dintre vînturi
Mie, pentru că promite spirit de foc
Și călătorie bună corăbierilor
Acum însă du-te și salută
Frumoasa Garonne,
Și grădinile de la Bordeaux
Acolo unde poteca însoțește malul abrupt
Și unde în fluviu
Adînc cade țîrîul, deasupra însă
Privește o nobilă pereche
De stejari și plopi argintii :

Încă mi le-aduc bine aminte
Cum pădurea de ulmi
Și-apleacă coroanele late
peste moară ;
În curte însă crește un smochin.
În zile de sărbătoare
Femeile brune umblă în locul acela
Pe pămînturi mătăsoase
Pe timpul lui martie
Cînd zi și noapte sînt egale
Și cînd trec peste poteci încete
Grele de vise aurii
Adieri adormitoare.

Să-mi întindă însă,
Plină de lumină întunecată,
Unul cupa parfumată
ca să am liniște ; căci dulce
Ar fi somnul sub umbre.
Nu este bine
Să fii fără suflet pustiit de
Gînduri muritoare. Dar bun
E un dialog și să spui
Părerea inimii, să asculți mult
Despre zile de iubire
Și despre fapte ce au fost.
Unde sînt însă prietenii ? Bellarmin
Și camarazii ? Cîte unul
E prea timid să meargă la izvor ;
Căci bogăția de fapt începe
În mare. Ei,
Precum pictorii, adună
Frumosul pămîntului și nu nesocotesc
Războiul înaripat, nici
Să locuiască singuri, ani de-a rîndul
Sub catargul desfrunzit, unde nu strălucesc prin noapte
Sărbătorile orașului,
Nici harpe, nici danț băștinaș.
Acum însă la Inzi
au plecat bărbații,
Acolo la vîrful scăldat de aer
La dealurile cu vie, în locul unde se coboară
Dordogne
Și se varsă împreună
Cu Garonne somptuoasa, larg ca marea
Fluviul. Ia însă
Și dă memorie marea
Și iubirea de semeni deschide ochii
Ce rămîne însă, întemeiază poeții.

Titlul „Aducere aminte" pare să însemne ceva clar. Însă cuvîntul a pierdut după prima ascultare a poemului claritatea presupusă. Titlul poate să însemneze mai întîi, că poemul, această desăvîrșită construcție verbală ar fi un semn pe care poetul îl consacră, ca o „aducere aminte" a unor „trăiri" de demult, prietenilor. Se observă de asemeni ușor că se strecoară un gînd la șederea lui Hölderlin în Franța meridională. Cele două scrisori către prietenul Böhlendorf, una din ele scrisă în 4 decembrie 1801, puțin înainte de plecarea la Bordeaux (V, 318 și urm.) cealaltă în 2 decembrie 1802, cîtva timp după reîntoarcerea în casa mamei sale (327 și urm.) aduc mărturii clare despre cele întîmplate. Dacă ne-am lua după aceste „izvoare" pentru a înțelege cu tot dinadinsul ceva din conținutul poemului am da peste multe amintiri despre șederea lui Hölderlin în Franța. Ce e mai la îndemînă decît interpretarea că poemul ar prelucra liric același material, pe care îl menționează „prozaic" a doua scrisoare către Böhlendorf sub forma unor impresii de călătorie ? După această opinie foarte la îndemînă poemul își poartă titlul pe bună dreptate.

Presupunînd însă că „conținutul" poemului nu este același cu ceea ce aduce glasul poemului spus, presupunînd de asemeni că titlul lui numește glasul însuși al poeziei și nu și „conținuturile" care mai apar, atunci grăbita căutare după „conținut" ne întunecă reculegerea pentru primirea cuvîntului poetic. Aceeași preocupare pentru „conținut" duce și la considerarea numitelor scrisori, pe nedrept, doar ca surse pentru biografia lui Hölderlin. În loc de asta trebuie să percepem în limbajul scrisorilor o rostire de sine stătătoare, care numește nu mai puțin hotărît, deși într-o altă formă universul poetic al acestui poet. În a doua scrisoare, Hölderlin spune că spiritul Franței meridionale l-ar fi familiarizat mai mult cu adevărata fire a Grecilor. Șederea îndelungă sub cerul meridional străin lui, adăpostește în sine dinainte și mereu un adevăr mai înalt : „gîndul la" țara grecilor. Această „aducere aminte" își are obîrșia nu în numita ședere în Franța ; căci este o trăsătură de bază a poetului pentru că plecarea în străinătate îi rămîne esențială pentru desăvîrșita întoarcere în legea care este proprie cîntecului său poetic. Călătoria poetică în străinătate nu sfîrșește nici ea cu plecarea spre țara meridională. Începutul strofei finale a „Aducerii aminte" arată dincolo de Grecia mai departe spre răsărit, spre Inzi. În cîntul acestui poem gîndul merge de la bun început la această îndepărtată străinătate.

Prima strofă a imnului „Istrul" face aluzia :

Dar cîntăm veniți din înșiruirile
Depărtate ale Indului
Și ale lui Alfeus

Dacă **„aducerea aminte"** este deja o gîndire înapoi, atunci se gîndește la **fluviile** inzilor și ale grecilor. Dar este „amintirea" doar o gîndire înapoi ? Amintirea celor trecute dă de irevocabil. Asta e în afară de orice discuție ; „Aducerea aminte" păstrează deci, absolvit de orice întrebare, trecutul. Dar poemul „Aducere aminte" întreabă. În mijlocul său se ridică o întrebare ca început al strofei a patra :

Unde însă sînt prietenii ?

Acest strigăt după prieteni nu este meditarea stăruitoare despre trecut, despre ceea ce s-ar fi putut să se fi întîmplat cu ei odinioară. Întrebarea reflectează unde au plecat prietenii, dacă și cum plecarea lor ar fi putut fi un drum la obîrșie. Poate să fie numit felul acesta de a întreba încă **„aducere aminte"** ? Ce vrea să spună, într-o întoarcere înapoi a gîndului „liric", cuvîntul în care culminează acest poem ?

Ce rămîne însă, întemeiază poeții.

Poetul, se gîndește el aici la ceva trecut care rămîne pentru că a rămas pur și simplu ca nefolosit ? Atunci ce sens mai are o „întemeiere" ? Nu se „gîndește" întemeierea mai degrabă la ceea ce vine ? Atunci „aducerea aminte" ar fi totuși o amintire, dar în așa fel că se gîndește la ceea ce vine. Admițînd că această aducere aminte, se gîndește înainte, atunci nici gîndirea înapoi nu poate să se refere la un simplu „trecut" și despre care să nu se poată spune nimic decît că este irevocabil.

„Gîndul la" nu poate fi decît gîndirea la un trecut, care-și păstrează esența (das Vergangene) prin care înțelegem, spre deosebire de cele doar trecute, ceea ce încă există de departe. Ce este atunci această „aducere aminte" nesigură ? Poetul răspunde la întrebarea noastră găsind esența acestei amintiri. Adevărul poetic al acestei esențe este glasul poetic din „Aducere aminte". Titlul său arată că mai este găsită esența gîndirii poetice a marilor poeți. Asta este altceva decît poetizarea amănuntelor de călătorie ale meditatorului Hölderlin.

Bate vîntul de la nord-est
Cel mai drag dintre vînturi
Mie, pentru că promite spirit de foc
Și călătorie bună corăbierilor

Nord-est [3]) este vîntul (la svabă : der Luft [4])) care înseamnă în patria poetului aerul (l'Ether) și deschide piept departe luminarec. Vîntul de nord-est curăță cerul. Dă strălucirii și luminării soarelui (**focul ceresc**) o cale nestingherită, rece. Limpezimea aspră a acestui vînt aduce în cerul în care respiră toate vietățile și mai cu seamă fiii pămîntului incorruptibilitate și transparență a tuturor lucrurilor. Nord-estul dă vremii o statornicie neîntinată și dă naștere stării timpului senin.

Heidegger la catedra Universității din Freiburg
Fotografie : Willy Pragher

„Acest vînt" sfințește sfîntul aer, sora spiritului, care trăiește și domină în noi puternic ca focul (Hyperion I. T. 2 Buch, II 147). Vîntul de nord-est conduce din țara natală în singura direcție pe care o indică, spre cerul sud-vestic și focul său. Cine se află acolo, în țara sudică, primește de la vîntul de nord-est vestirea asprei răcori și limpezimi a patriei : un fragment (Helingrath n. 24, IV 2567) numește **sturzii care păstrează în țara măslinilor simțurile treze. Căci ei presimt patria.**

Cînd însă
aerul se agită

Făcînd lungi culoare
Și cînd vîntul de Nord-est îi înviorează ochii,
Se înalță în zbor.

Vîntul de Nord-est strigă păsările migratoare din ținuturi străine în patria lor, ca să vadă acolo cu ochii treji ceea ce e al lor și să-l cultive. Vîntul bate. Spuneam de asemeni : vîntul merge. Dar în timp ce „merge" el nu se îndepărtează, ci această „mergere" este rămînerea vîntului. El nu rămîne decît atîta vreme cît „merge". **Vîntul de Nord-este bate.** Este asta o afirmație despre vreme ? Cum ar putea să înceapă o poezie atît de „prozaic" ? Cuvîntul este o zugrăvire „poetică" a „naturii", poate o încadrare prin imagine a „gîndurilor" ce urmează. Oare cuvîntul nu dezvăluie, frîngînd o liniște tainică, mai degrabă venirea fericirii, prin ceva hotărît ? Nu glăsuiește cuvîntul ca o mulțumire ? Nu trebuie să ne imaginăm înaintea începutului acestui cîntec un lung preludiu, pentru a pricepe bine ceea ce vrea să spună cu acest prim cuvînt ? Vîntul de Nord-est este salutat : **Cel mai drag dintre vînturi / Mie...** De ce este Nord-estul vîntul preferat tuturor celorlalte vînturi ? și unde este cel care iubește acest vînt între toate ? Cine vorbește aici ? Hölderlin însuși. Dar cine este aici și acum Hölderlin în starea sa ? Acela a cărui ființă și-a găsit împlinirea în „voința" ca acest vînt să fie, și să fie ca acel care este. Ceea ce este cuprins astfel în voința esențială a unei ființe însăși este cel mai drag. Nord-estul este cel mai drag dintre vînturi,

pentrucă promite spirit de foc / și călătorie bună corăbierilor. Ultimul cuvînt al acestei argumentări a preferinței pentru vîntul de Nord-est numește **corăbierii.** Despre ei și numai despre ei ne vorbește a patra strofă a poeziei. A cincea strofă vorbește despre bărbații care, pe gura fluviului, **largă cît marea, au plecat spre Inzi.** Deci sînt numiți din nou **corăbierii,** și asta chiar în strofa care se termină cu cuvîntul **poeții.** Să fie acest nume de **corăbieri** cuvîntul esențial pentru Hölderlin de a numi **poeții ?** Se găsesc într-un proiect fără legătură și cu toate astea completîndu-se, versurile următoare (fragment nr. 1 IV 237).

Așa se strămută peste noi vremea lui
Dumnezeu

Dar tu cînt sfînt

Și cauți biet corăbier pe cel sălășluit

Te uită la stele

Corăbierii sînt viitorii poeți ai Germaniei. Ei spun cele sfinte. De aceea trebuie să cunoască cerul și trebuie să fie iscusiți în a se orienta după căile lui. Acestor **corăbieri** vîntul de Nord-est le vestește locul de obîrșie al **fierbințelui belșug, al focului ceresc** (Titanii, IV 208 și urm.) și le favorizează plecarea peste mare spre locuri străine.

Cunoașterea focului ceresc în țara străină este făgăduită de vîntul de Nord-est. Acest vînt îi „îndeamnă" pe poeți să se dăruie în destinul esenței lor istorice. Pentru că vîntul de Nord-est este chezășia acestui destin, el este adevărul tainicei voințe esențiale a poetului. Pretutindeni unde Hölderlin în această poezie spune **eu** și **mie** vorbește ca fiind acest poet. Asta nu e valabil doar în măsura în care aceste „pronume personale" apar într-un poem compus de Hölderlin, ci și pentru că această **aducere aminte** se gîndește departe la destinul esențial al acestui poet, și nu la „evenimente personale". Preferința poetului pentru vîntul de Nord-est salută cu bucurie în acest vînt rînduirea spațiului-timp, în care voința esențială este voința „celui" ce va veni. **Și vine ceea ce vreau** (fragment 25 IV 257).

„Voința" nu semnifică aici în nici un caz urmărirea unei rîvniri egoist calculate. Voința consistă aici în a fi gata pentru apartenență la propriul destin. Această voință nu vrea decît ceea ce vine pentru că ceea ce vine i s-a adresat printr-o știre și îi poruncește să stea în vîntul făgăduinței. În preferința pentru vîntul de Nord-est domnește iubirea pentru cunoașterea **spiritului de foc** din ținuturi străine.

Dorul după exil de dragul de a ajunge acasă este legea esențială a destinului prin care poetul e trimis la întemeierea istoriei „patriei". Hölderlin își exprimă sigur conștiința în legătură cu această lege în „scrisoarea" pe care o trimite, **înainte** de plecarea spre Franța meridională, prietenului (v. 320).

„Nu învățăm nimic mai greu decît libera folosire a ceea ce este național. Și cum cred, tocmai limpezimea înfățișării ne este așa de firească precum Grecilor focul ceresc. Dar ceea ce ne este propriu trebuie tot atît de bine învățat ca ceea ce ne este străin. De aceea ne sînt nouă Grecii indispensabili. Numai că n-o să fim la înălțimea lor tocmai în cele ale noastre, naționale, pentru că, după cum am spus, **libera** folosire a ceea ce ne este propriu, e cel mai greu lucru".

În românește de
Ulvine și Ion ALEXANDRU

[1]) Penultimul vers din „Aducere aminte" a modificat după lectura propusă de Fr. Beissner.
[2]) Unheimisch-Heidegger indică prin acest termen starea de reajungere în lumina ființei.
[3]) Masculin dialectal care modifică sensul cuvîntului „Die Luft" (aerul), pentru a-l face să arate o mișcare a aerului, „un" aer.
[4]) Vîntul, în traducere franceză.

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori-șefi adjuncți :
Gheorghe Achiței, Cezar Baltag,
Eugen Simion

REDACȚIA :
București, Bd Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12.16.10
ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. : 18.33.99.
ABONAMENTELE
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei.
Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
Paginatori : Niculae Ion, Cerchez Nicolae.
Tehnoredactor : Ștefana Harbur.
Macheta : Radu Georgescu.